كـــــردي

ناميلكەيەك سەبارەت بە جۆرەكانى خوێنى سروشتى ئافرەتان

بەپێنووسی ڕێزدار شێخ:

موحـــەمـەد صالـــح العثــــيمين

-ڕەحمەتی خوای لێبێت-

جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات

Islamhouse.com

جمعية الدعوة والإرشاد وتوعية الجاليات بالربوة

Rabwah

بسم الله الرحمن الرحيم

نامیلكەیەك سەبارەت بە جۆرەكانی خوێنی سروشتی ئافرەتان

بەپێنووسی ڕێزدار عەلامە شێخ:

موحـەمەد ئیبـن صــالح العــثیمــین

-ڕەحمەتی خوای لێبێت-

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام

جمعية الربوة

رواد الترجمة

المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900

ceo@rabwah.sa

P.O.BOX: 29465

RIYADH: 11557

www.islamhouse.com

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله نحمده ونســتعينه ونســتغفره، ونتوب إليه، ونعوذ بالله من شــرور أنفســنا، ومن سـيّئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضـلّ له، ومن يضـلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلّا الله وحده لا شريك له، وأشهد أنّ محمدًا عبده ورسوله، صلّى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسانٍ إلى يوم الدّين، وسلّم تسليمًا.

پاشـــان: ئەو خوێنەی تووشـــی ئافرەتان دەبێت كە خوێنی ســـوڕی مانگانە وئیســتیحازە وزەیســتانیە، لە بابەتە گرنگەكانە كە وا پێویســت دەكات ڕوون بكرێتەوە وحوكمەكانی بزانرێت، وهەڵە لە ڕاســت جیا بكرێتەوە لە قســەی زانایان ســەبارەتی،وبۆ بڕیاردان لەســەر ئەوەی پەســەندە وئەوەی لاوازە پێویســتە پێوەر ئەوە بێت كە لەژێر ڕۆشنایی قورئان وسونەتدا هاتووە.

١- چونكە دوو ســەرچاوەی ســەرەكین كە حوكمەكانیان لەســەر دادەمەزرێت ؛ ئەو حوكمانەی پەرستنەكان وتەكلیفەكان -ئەركە شەرعیەكانیان- پێ ئەنجامدەدرێت.

٢- چونكە پشـت بەسـتن بە قورئان وسـونەت ئارامیە بۆ دڵ، وهۆكاری سـینە فراوانی، وهێوەری نەفسە، وهەروەها گەردن ئازاد كردنە لەهەر لێپرسینەوەیەک.

٣- جگە لە قورئان وســونەت ؛ پێویســتە بەڵگەی بۆ بهێنرێتەوە نەوەک بكرێتە بەڵگە لەخودی خۆیدا.

تەنها قسـەی خوای گەورە -سـبحانە وتعالی- و قسـەی پێغەمبەرەكەی بەڵگەن، وهەروەها قسـەی زانایان لە هاوەڵان بەپێی ڕای پەسـەند ؛ بەمەرجێک شـتێک نەبێت لە قورئان وســونەت پێچەوانەی ئەو قســەیە بێت، وقســەی هاوەڵێكی تر نەبێت كە پێچەوانەی بێت، ئەگەر شــتێک هەبێت لە قورئان وســوننەت پێچەوانەی بێت ئەوا واجبە دەست بگیرێت بەوەی لە قورئان وسونــەتدا هاتووە، وئەگەر قسەی هاوەڵێكی تر هەبێت كە پێچەوانەی بێت ئەوا دەبێت پــــەســەندترینیان هەڵبژێردرێت، چونكە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَــيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُــولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَــنُ تَأْوِيلا﴾ واتە: ﴿خۆ ئەگەر لە شــتێكدا بوو بەكێشــەتان دەربارەی حوكمی خوایی، ئەوە ئەو كێشــەیە بگێڕنەوە بۆ لای خواو پێغەمبەرەكەی (صلى الله عليه وسلم) (كە قورئان و سوننەت دەگەیەنێت)، ئەگەر ئێوە

باوەڕتان بەخواو بە ڕۆژى قيامەت هەيە، (ڕەفتاركـــــــردنتان) بەو شـــێوەيە چاكترين و جوانترين سەرچاوەيە بۆ چارەسەرى كێشەكانتان﴾ [النساء:٥٩].

وئەمە پەيـام ونـاميلكەيەكى پوختە لەوەى پێويســـتە بزانرێـت لە جۆرى ئەو خوێنانە وحوكمەكانيان، ولەم بەشانە پێكهاتووە:

- بەشى يەكەم: ماناى سوڕى مانگانە -حەيز- وحيكمەتى.

- بەشى دووەم: كات وماوەى سوڕى مانگانە.

- بەشى سێيەم: گۆڕينى نائاسايى لە سوڕى مانگانە.

- بەشى چوارەم: حوكمەكانى سوڕى مانگانە.

- بەشى پێنجەم: ئيستيحازە وحوكمەكانى.

- بەشى شەشەم: زەيستانى -نيفاس- وحوكمەكانى.

- بەشى حەوتەم: بەكارهێنانى ئەو شتانەى دەبنە ڕێگر لە ڕوودانى سوڕى مانگانە يان هێنانى، وئەو شتانەى دەبنە ڕێگر لە سكپڕبوون يان لەباربردنى سك.

****

بەشى يەكەم: ماناى سوڕى مانگانە -حەيز- وحيكمەتى

وشەى (حەيز) لەزمانى عەرەبيدا : بەماناى لەبەرڕۆيشتن وچوڕان دێت.

ولە شـەريعەتدا: خوێنێكە تووشـى ئافرەتان دەبێت بەهۆى سـروشـتيانەوە بەبێ هيچ هۆكارێک لە ماوەيەكى دياريكراودا، خوێنێكى سروشتيە و بەهۆى نەخۆشى وبرين وكەوتن ومنداڵبوونەوە نيە، و لەبەرئەوەى خوێنێكى سروشتيە بۆيە جياوازە بەپێى حاڵ وژينگە وكەشوهەواى ئافرەتەكە؛ بۆيە ئافرەتان تێيدا بەڕوونى جياوازن.

حيكمەت سـەبارەت بە سوڕى مانگانەى ئافرەتان ئەوەيە: كاتێک منداڵ لە سكى دايكيدا ناتوانێت خواردن بخوات بە ئەو خواردنـــەى لە دەرەوى سكى دايكى دەخورێت، تەنـانەت ئەوانەى بەڕەحمترين بەرامبەرى نـاتوانن خۆراک بگەيەنن پێـى، بۆيە خواى گەورە -ســـبحـانـە وتعـالى- هەنـديـک دەرداوى خوێنى لە ئـافرەتـدا دانـاوە بۆئەوەى بەهۆيەوە منداڵەكە خۆراک وەربگرێت لە سـكى دايكى بێ ئەوەى پێويسـتـى بە خواردن

وهەرسـکردن هەبێت، بۆیە خوێنی سـوڕی مانگانەی ئافرەتان لە ڕێگەی ناوكی دایكەوە دەچێتە نێو دەمارەکانی کۆرپەلەکە وخۆراک وەردەگـــرێت، پاک وبێگەردی بۆ پەروەردگار باشترینی خوڵقێنەرانە.

ئەمە حیكمەتە لەم سوڕی مانگانەیە؛ بۆیە ئەگەر ئافرەت سكپڕ بێت ئەوا سوڕی مانگانەی دەپچڕێت، وتووشی حەیز نابێت مەگەر بـــە دەگمەن نەبێت، وهەروەها ئەو ئافرەتانەی شـیر دەدەن کەمێکیان تووشـی سـوڕی مانگانە دەبن بەتایبەت لەسـەرەتای ماوەی شیرپێداندا.

****

بەشی دووەم: كات وماوەی سوڕی مانگانە

لەم بەشەدا باسی دوو خاڵ دەكەین:

یەكەم: ئەو تەمەنەی ئافرەت تێیدا تووشی سوڕی مانگانە دەبێت.

دووەم: ماوەی سوڕی مانگانە

خاڵی یەكەم: ئەو تەمەنەی كە تێیدا زۆرینەی ئـــافرەت تووشـی سـوڕی مانگانە دەبێت لەنێوان تەمەنی دوانزە بۆ پەنجا ساڵییە، ولەوەیە ئافرەت پێش ئەم تەمەنە یان لەپاشی تووشی سوڕی مانگانە ببێت بەپێی حاڵ وژینگە وكەشوهەواكەی.

زانایان -ڕەحمەتی خوای لێبێت- ناكۆكن سـەبـــارەت بەوەی ئایا تەمەنی هاتنی سـوڕی مانگانە بۆ ئافرەت دیاریكراوە بەشـێوەیەک ئافرەت لەو تەمەنەدا لە پێشـی یان لەپاشـی تووشـی سـوڕی مانگانە نابێت، وئەوەی لەپێشـی یان لەپاشـی دێت خوێنی نائاساییە وسوڕی مانگانە نیە؟

زانایان ناكۆكن لەمبارەیەوە؛ دارمی -پاشـــی ئەوەی ناكۆكیەكانی باسـكردووە- دەڵێـت: هەموو ئەمـانە لای من هەڵەن ! چونكە لەڕاسـتیدا ئەوەی تەنها بەهەند وەردەگیرێت بریتیە لە بوونی خوێن، هەركاتێک خوێنـــی سـوڕی مانگانە هەبوو لەهەر حاڵەت وتەمەنێكدا ئەوا واجبە بە خوێنی سوڕی مانگانە دابنرێت، وخودا زاناترە.

ئەم قسـەیەی دارمی دەیڵێت پەسـەند وڕاسـتە، وبژاردەی شـێخی ئیسـلام ئیبن تەیمیەیە -ڕەحمەتی خوای لێبێت-، هەركاتێک ئافرەت خوێنی سـوڕی مانگانە ببینێت

ئەوا حەیزدارە، ئەگەرچیش تەمەنی لە نۆ ســاڵ کەمتر یان زیاتر بێت لە پەنجا ســاڵ، چونکە حوکمەکانی سوڕی مانگانە خوای گەورە وپێغەمبەرەکەی پەیوەستیان کردووە بە بوونی خوێن، وخوای گەورە وپێغەمبەرەکەی هیچ تەمەنێکیان بۆی دیاری نەکردووە، بۆیە پێویســتە بگەڕێینەوە بۆ کاتی بوونی کە حوکمەکانی پێوە بەســتراوە، ودیاریکردنی تەمەنێک پێویستی بە بەڵگەیە لە قورئان وسونەت وهیچ بەڵگەیەک لەسەر ئەمە نیە.

خاڵی دووەم: ماوەی سوڕی مانگــــانە ؛ واتا ئەو ماوەیەی تێیدا ئافرەت تووشی سوڕی مانگانە دەبێت.

زانایان زۆر ناکۆکن لەمبارەیەوە لەسـەر شـەش یان حەوت بۆچوون، ئیبن مونزیر -ڕەحمەتی خوای لێبێت- دەڵێت: کۆمەڵێک وتوویانە ؛ کەمترین و زۆرترین ڕۆژ بۆ سوڕی مانگانە دیاری نەکراوە.

دەڵێم: وئەم وتەیە وەکو وتەی دارمیە کە پێشتر باسی کرد، وئەمیش ڕای شێخی ئیسـلام ئیبن تەیمیەیە، وڕایەکی پەسـەندە ؛ چونکە قورئان وسـونەت وسـەرەنجامی بەرچاو ئاماژەیان بۆ کردووە.

بەڵگەی یەکەم: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَـاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ واتە: ﴿(ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسـلم) پرسـيارت لێدەکەن دەربارەی (عادەتی مانگانەی ئافرەت) پێیان بڵێ: ئەوە ئازارو زەرەرە، کەوابوو خۆتان بە دوور بگرن لە هاوسەرەکانتان کە لەو حاڵەتەدا بن و نزیکیـان مـەکـەون تـا پـاک دەبـنـەوە﴾ [البقرة:٢٢٢]، خوای گەورە ماوەی قەدەغەیی جووتبونی لەگەڵ خێزان دیاری نەکردووە، وماوەکەی دانەناوە بە چەند شـــەو وڕۆژێک ؛ بۆ نمونە سـێ یان سـیانزە ڕۆژ، ئەمیش بەڵگەیە لەسـەر ئەوەی هۆکاری حوکمە کە سـوڕی مانگانەیە بە بوونی یان نەبوونی، بۆیە هەرکاتێک سـوڕی مانگانە بوونی هەبێت ئەوا حوکمەکانیشـی بەسـەردا جێبەجێ دەبێت، وهەرکاتێک لێی پاک بێتەوە ئەوا حوکمەکانی لەسەر لادەچێت.

بەڵگەی دووەم: هاتووە لە سـەحیحی [مسـلم] کاتێک عائیشـە تووشـی سـوڕی مانگانە بوو لە حاڵەتی ئیحرامدا بوو، پێغەمبەر -صـلى الله عليه وسـلم- پێی فەرموو: «ئەوەی حاجیان دەیکەن تۆیش ئەنجامی بدە جگە لەوە نەبێت تەواف مەکە بە دەوری

كەعبە هەتاوەكو پاک دەبیتەوە»، دەڵێت: کاتێک ڕۆژی قوربانی بوو ؛ پاک بوومەوە، هەتاوەكو كۆتایی فەرموودەكە.

لە هەردوو ســەحیحدا هاتووە كە پێغەمبەر -صــلی الله علیه وســلم- پێی فەرموو: «چاوەڕوان بە ئەگەر پاک بوویتەوە ؛ بەرەو تەنعیم برۆ»، بۆیە پێغەمبەر -صلی الله علیه وســلم- كۆتایی قەدەغەكردنی بەســتەوە بە پاكبوونەوە لە ســوڕی مانگانە، وماوەیەكی دیاریكراوی بۆ دانەنا، ئەمیش بەڵگەیە لەســەر ئەوەی حوكمەكە پەیوەستە بە سوڕی مانگانەوە بە بوونی یان نەبوونی.

بەڵگەی سێیەم: ئەم مەزەندە و وردەكاریانە كە باسكراوە لەلایەن فەقیهەكانەوە لەم مەســەلەیەدا بوونی نیە لە كتێبی خوای گەورە -ســبحانه وتعالی- وبوونی نیە لە سونەتی پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- ئەگەرچیش پێویست دەكات ڕوون بكرێتەوە، ئەگەر شــتێكی واجب بووایە لەســەر بەندەكان تێی بگەن وپەرســتنی خوای گەورە بووایە ئەوا خوای گەورە وپێغەمبەرەكەی -صــلی الله علیه وســلم- ڕوونیان دەكردەوە بۆ هەموو یەكێـک؛ بەهۆی گرنگی ئەو حوكمـانەی پەیوەســتن پێوەی لە نوێژكردن وڕۆژووگرتن وســەرجێیی كردن وتەڵاق ومیرات وهتد لە حوكمەكان،هەروەكو چۆن خوای گەورە وپێغەمبەرەكەی ژمارەی نوێژەكان وكاتەكانیان وڕكوع وسوجدەكانیان ڕوون كردووەتەوە، وزەكات: ســامانەكان وبڕی دیاریكراو بۆ ئەوەی زەكات فەرز بێت وبڕەكەی وئەوانەی شـایســتەن پێیان بدرێت، وڕۆژووگرتن: ماوەكەی وكاتەكەی، وحەج وهتد لە پەرســتنەكان ومامەڵەكان،تەنانەت ئەم شــتانەیش كراوە: ئادابەكانی خواردن وخواردنەوە وخەوتن وجووتبوون ودانیشتن وچوونە ماڵ ودەرچوون لێی، وچوونە سەر ئاو، وتەنانەت ژمارەی جارەكانی خۆپاككـــردنەوە بەبەرد باسكراوە، وجگە لەمانە لە ورد ودرشــتی شــتەكان، لەو شــتانەی خـــوای گەورە ئاینی پێ كامڵ كرد، ونیعمەتی خۆی بەخشــی بە ئیمانداران. هەروەكو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَــيْءٍ﴾ واتە: ﴿وقورئانیشــمان بۆ تۆ دابەزاندووە، ڕوونكەرەوەی هەموو شــتێكە﴾ [النحل:٨٩]، وهەروەها دەفەرموێت: ﴿مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَـــكِن تَصْـدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِــيلَ كُلَّ شَــيْءٍ ﴾ واتە: ﴿وە نەبێت ئەم قــــورئانە قســەو باســێك بێت هەڵبەسـترابێت، بەڵكو بەڕاسـت دانەری ئەوەیە كە لە پێش خۆیەوە هاتووە (تەورات و ئینجیل) و ڕوونكەرەوە و جیاكردنەوەی هەموو شتێكی پێویستە لەئایندا﴾ [یوسف:١١١].

کاتێک کە ئەم مەزندە و وردەکاریانە باس نەکراون لە قورئان وسـونەت ؛ ئەمە بەڵگەی ئەوەیە هیچ بەهەند وگرنگ وەرناگیرێن، بەڵکو ئەوەی بە گرنگ وەردەگیرێت بریتیە لە سـوڕی مانگانە کە حوکمە شـەرعیەکان پێـوەی پەیوەسـتن ئەگەر ئافرەت تووشـی هاتبێت یان تووشـی نەهاتبێت، وئەم بەڵگـەیە -مەبەسـت ئەوەیە-: باس نەکردنی حوکمی لە قورئان وسـونەتدا بەڵگەیە لەسـەر ئەوەی بەهەند وەرناگیرێت -ئەمە بنچینەیەکە سوودی دەبێـت لەم بابەتە ولە بابەتی زانستی تریشدا-؛ چونکە حوکمە شـەرعیەکان تەنها بە بەڵگە لە شـەریعەتەوە (لە قورئان یان سـونەت) جێگیر دەکرێن وبڕیاریان لەسەر دەدرێت یان یەکدەنگی زانایان یان قیاسێکی دروست. شێخی ئیسلام ئیبن تەیمیە لە بنچینەیەکیدا دەڵێت: «هەمان شـت دەووترێت سـەبارەت بە سـوڕی مانگانە -حەیز- ؛ خوای گەورە زۆر حوکمی جیاوازی پێوە بەسـتووە لە قورئان وسونەتدا، وماوەیەکی دیاری نەکردووە بۆ زۆرترین وکـەمترین رۆژ، وهەروەها ماوەی پاکێتی دیاری نەکردووە لە نێوان دوو سووڕی مانگانە ئەگەرچیش زۆر پێویستە لەلایەن مسـولمانانەوە، بۆیە هەرکەسـێک مـاوەیەک دیاری بکات ئەوا پێچەوانەی قورئان وسونەت وەستاوە».

بەڵگەی چوارەم: لێکدانەوەی ڕاسـت، واتا: قیاسـی -پێوانی- دروسـت، چونکە خوای گەورە وەسـفی سـوڕی مانگانەی کردووە بەوەی ئازارە، بۆیە هەرکاتێک سـوڕی مانگانە هەبوو ئەوا ئازار هەیە، وجیاوازی نیە لەنێوان ڕۆژی یەکەم ودووەم، وبەهەمان شێوە لەنێوان رۆژی چوارەم وسێیەم، وجیاوازی نیە لەنێوان ڕۆژی شانزەیەم وپانزەیەم، وهەروەها لەنێوان هەژدەیەم وحـەڤدەیەم، سـوڕی مانگانە سـوڕی مانگانەیە وئازار ئازارە، هۆکارەکان بوونیان هەیە لە هەردوو رۆژەکەدا بەیەکسـانی، ئیتر چۆن دەکرێت جیاوازی بکرێت لەحوکمدا لەنێوان ئەو دوو ڕۆژە ئەگەرچیش لە بوونی هۆکارەکەدا یەکسانن؟ ئایا ئەمە پێچەوانەی قیاسـی دروسـت نیە؟ ئایا قیاسـی دروسـت هەردوو ڕۆژەکە یەکسان دەکات لە حوکمدا چونکە لە هۆکاردا یەکسانن؟

بەڵگەی پێنجەم: جیاوازی ڕای ئەوانەی ماوەکەیان دیاریکردووە، ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی لە مەسەلەکەدا بەڵگەیەک نیە کە سەرەنجام بۆ لای بگەڕێینەوە، بەڵکو چەند حوکمێکی ئیجتیهادیە لەوەیە تووشـی هەڵە یان ڕاسـتی بێت، هیچ یەکێکیان لەپێشتر نیە بۆ شوێنکەوتنی دوور لە ئەوانی تر، وسەرچاوە -مەرجەع- لەکاتی ناکۆکی دەبێت قورئان وسونەت بێت.

كە ڕوون بوویەوە بەهێزی ئەو ڕایەی دەڵێـت: كەمترین وزۆرترین مـاوە نیە بۆ سووڕی مانگانە، وڕای پەسەندە وبزانە هەرشتێک ئافرەت ببینێت لە خوێنی سروشتی كە هۆكارێكی نەبێت وەكو برین وشتی تر ئەوا خوێنی سوڕی مانگانەیە بەبێ دیاریكردنی مـاوەیەک یـان تەمەنێـک مەگەر بەردەوام لەگەڵ ئـافرەتەكە بێـت ونەپچڕێـت یـان مـاوەیەكی كەم بپچڕێـت وەكو ڕۆژێـک یـان دووان لە مـانگدا، لەم حـاڵەتەدا خوێنی ئیسـتیحازەیە، و -إن شـاء اللە تعالـــى- خوێنی ئیسـتیحازە ڕوون دەكەینەوە لەگەڵ باسكردنی حوكمەكانی.

شـێخی ئیسـلام ئیبن تەیمیە دەڵێت: وبنچینە لە هەموو شـتێک لە ئافرەتەوە دەردەچێت لە منداڵدانیەوە ؛ سـوڕی مانگانەیە هەتاوەكو بەڵگەیەک هەبێت لەسـەر ئەوەی خوێنی ئیســتیحازەیە. وهەروەها دەڵێت: هەر خوێنێک لە ئافرەتەكە دەربچێت ئەوا خوێنی ســوڕی مـانگـانەیە مەگەر بزانرێـت خوێنی دەمـارە یـان برینە. وئەم ڕایە پەسـەندە لەڕوانگەی بەڵگەوە وهەروەها نزیكترینە لە تێگەیشـتنی ڕاسـت، وكارپێكردنی ئاسانە بەبەراورد لەگەڵ ڕای ئەوانەی ماوەكە دیاری دەكەن، بۆیە لەپێشترە بۆ قبوڵكردن چونكە بەپێی ڕۆحی ئاینی ئیســلام وبنچینەكەیەتی لەڕوانگەی ئـاســانكاریەوە، خوای گەورە دەفەرموێـت: ﴿وَمَـا جَعَـلَ عَلَيْكُمْ فِي الـدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ واتە: ﴿ و لـە ئـاین و بەرنامەكەیدا هیچ جۆرە شـتێكی نارەوا و قورس و گرانی لەســەر دانەناون (كە نەتوانن ئـەنجـامی بـدەن)﴾ [الحج:٧٨]، وپێغەمبەر -صــلى الله عليه وســلم- دەفەرموێـت: «دینداری ئـاســانە، هەركەســێک دینداری (ئاینداری) لەســەر خۆی گران بكات وبە زیادەڕەوی وزۆر بە توندی بیگرێت، ئەوا ئاینەكە كۆڵی پێدەدات؛ جا بۆیە ڕێگای ڕاســت -مامناوەند- بگرن (ئەگەر ئەمە نـاتوانن بكەن ئەوا) شتێكی نزیک لێوەی ئەنجام بدەن وموژدەتان لێبێت» [رواه البخاري].

وڕەوشــتی پێغەمبەر -صـلى الله عليه وسـلم- وابووە: «ئەگەر بژاردەی پێبدرایە لەنێوان دوو شت ئەوا ئاسانەكەیانی هەڵدەبژارد ئەگەر گوناهی تێدا نەبووایە».

سوڕی مانگانەی ئافرەتی سكپڕ:

زۆرجار ئەگـــەر ئافرەت سـكپڕ بێت ؛ خوێنی سـوڕی مانگانەی دەپچڕێت، ئیمام ئەحمەد -ڕەحمەتی خوای لێبێت- دەڵێت: «ئافرەتان دەزانن ســكپڕن بەهۆی پچڕانی خوێنەوە -خوێنی سـوڕی مانگانە-»، ئەگەر ئافرەتی سـكپڕ خوێنی بینی پێـــش ئەوەی منداڵەكەی ببێت بە ڕۆژێک یان دووان و ئازاری -گرژبونی منداڵدانی- لەگەڵدا بێـت ئەوا خوێنی زەیستانیە، وئەگەر پێش منداڵبوون بێت بە ماوەیەکی زۆر یان بەماوەیەکی کەم بەڵام ئازاری -گرژبونی منداڵدانی- لەگەڵدا نەبێت ئەوا ئەمە خوێنی زەیستانی نیە، بەڵام ئایا سـوڕی مانگانەیە کە حوکمەکانی سـوڕی مانگانە بیگرێتەوە یان خوێنێکی پوچەڵە حوکمەکانی سووڕی مانگانە نایگرێتەوە؟

لەم بابەتەدا ناكۆكی هەیە لەنێوان زانایان، وڕای دروسـت ئەوەیە خوێنی سـوڕی مانگانەیە ئەگەر زۆر جار تووشـی ببێت لەماوەی عادەی ئاسـایی خۆی؛ چونكە بنچینە لەوەی تووشـی ئـافرەت دەبێت لە خوێن ئەوەیە خوێنی سـوڕی مـانگـانەیە، ئەگەر هۆكارێک نەبێت ڕێگری بكات لەوەی خوێنی سوڕی مانگانە بێت.

ئەمە مەزهەبی ئیمام مالیک وشـافیعیە، وهەروەها بژاردەی شـێخی ئیسـلام ئیبن تەیمیەیە لە (الاختیارات: ل٣٠) دەڵێت: وبەیهەقی ئەم ڕایە دەگێـــڕێتەوە لە ئەحمەدەوە، بەڵكو گەڕاوەتەوە بۆ سەر ئەم ڕایە پاش ئەوەی لەسەر ڕایەكی تر بوو).

بەم پێیە ئەو حوكمانەی جێبەجێ دەبن لە سوڕی مانگانەی ئەو ئافرەتانەی سكپڕ نین ؛ بەهەمان شێوە جێبەجێیش دەبن لە سوڕی مانگانەی ئەوانەی سكپڕن، مەگـــەر لە دوو مەسەلەدا نەبێت:

مەسـەلەی یەكەم: تەڵاقدان، حەرامە تەڵاقی ئافرەتێک بدرێت كە سـكپـــڕ نیە لەماوەی سوڕی مانگانەی ئەگەر لەوانە بێت چاوەڕێی عیدە دەكەن، بەڵام تەڵاقـــدانی ئافرەتی سكپڕ حەرام نییە، چونكە تەڵاقدانی ئافرەتێک لەكاتی سوڕی مانگانە كە سكپڕ نەبێت ؛ پێچەوانەی ئەم ئایەتەیە كە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ﴾ واتە: ﴿لە كاتی دیاری كراویاندا تەڵاقیان بدەن (كە بریتیە لەو كاتەی كە ئافرەت لە عادەی مانگانە پاك بۆتەوە)﴾ [الطلاق: ١]. بەڵام تەڵاقدانی ئافرەتی سـكپڕ لەكاتی سـوڕی مانگانە پێچـــەوانەی ئەم ئایەتە نیە؛ چونكە هەركەسـێک ئافرەتی سـكپڕ تەڵاق بدات ئەگەر تووشـی سـوڕی مانگانە هاتبێت یان نا ئەوا تەڵاقی داوە بەڕەچاوكردنی عیدەكەی

-عیدەی ئافرەتی ســکپڕ بریتیە لە منداڵبوونی-؛ بۆیە حەرام نیە تەڵاقی ئافرەتی ســکپڕ بدات پاش جووتبون لەگەڵی ؛ بەپێچەوانەی ئافرەتی تر.

مەســەلەی دووەم: ســوڕی مانگانەی ئافرەتی ســکپڕ ئاماژە نیە بۆ تەواوبوونی عیدەکەی، بەپێچەوانەی حەیزی ئافرەتی تر؛ چونکە عیدەی ئافرەتی ســکپڕ تەواو نابێت مەگەر پاش ئەوەی منداڵەکەی دەبێت، ئەگەر تووشــی ســوڕی مانگانە هاتبێت یان نا، خوای گەورە دەفەرمویێت: ﴿وَأُوْلَاتُ الأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ واتە: ﴿ئەو ئافرەتانەش کە سکیان هەیە ماوەکەیان ئەوەندەیە تا سکەکەیان دادەنێن﴾ [الطلاق:٤].

****

بەشی سێیەم: گۆڕانکاری نائاسایی لە سوڕی مانگانە

ئەو گۆڕانە نائاساییانە لە سوڕی مانگانە ڕوودەدەن، چەند جۆرێکن:

جۆری یەکەم: زیاد بوون وکەمبوونی ڕۆژەکانی ســووڕی مانگانە، وەکو ئەوەی سوڕی مانگانەی شەش ڕۆژ بێت، بەڵام خوێن بەردەوام دەبێت هەتاوەکو حەوت، یان حەوت ڕۆژ بێت بەڵام لەرۆژی شەشەم پاک بێتەوە.

جۆری دووەم: پێشــکەوتن یان دواکەوتنی ســوڕی مانگانە، وەکو ئەوەی ســوڕی مانگانەکەی لە کۆتایی مانگ بێت بەڵام لە سەرەتای مانگدا تووشی دەبێت، یان سوڕی مانگانەکەی لەسەرەتای مانگ بێت بەڵام لە کۆتاییەکەی تووشی دەبێت.

زانایان ناکۆکن لە حوکمدان لەســەر ئەم دوو جۆرە وڕای دروســـت ئەوەیە هەرکاتێک ئافرەت خوێنی بینی ئەوا خوێنی ســوڕی مانگانەیە، وهەرکاتێک پاک بوویەوە لێی ئەوا پاکە، ئەگەر ژمارەی ڕۆژەکانی ســوڕی مانگانەی زیاتر یان کەمتر بێت، وپێشــبکەوێت یان دوابکەوێت، وپێشــتر باســی بەڵگەکان کرا لەســەر ئەم مەســەلەیە، چونکە شەریعەت حوکمەکانی سوڕی مانگانەی بەستووەتەوە بە بوونی سوڕی مانگانە.

وئەمە مەزهەبی ئیمامی شــافیعی، وبژاردەی شــێخی ئیسلام ئیبن تەیمەیەیە، وئیبن قودامە دانەری کتێبی (المغني) ئەم ڕایەی بە بەهێزتـــــرین داناوە وســەری خستووە، ودەڵێت: (ئەگەر ماوەی سوڕی مانگانە بەو پێیە بێ کە مەزهەب دیاریکردووە -دیارە مەبەســتی مەزهەبی حەنبەلیە چونکە دانەر خۆی حەنبەلیە- ئەوا پێغەمبەر -صــلى الله عليه وســلم- ڕوونی دەکردەوە بۆ ئومەتەکەی وهەرگیز ڕوونکردنەوەی وا

گرنگی دوانەدەخست، چونکە دواخستنی ڕوونکردنەوەیەکی پێویست لەکاتی خۆیدا ؛ ڕێگەپێدراو نیە، وخێزانەکانی وهەموو ئافرەتان پێویستیان بە ڕوونکردنەوەیە لەسەر ئەم بابەتە لە هەموو کاتێک، وهەرگیز بێئاگا نەبووە لە ڕوونکردنەوەی، ولە ئەو نەهاتووە -صلى الله عليه وسلم- کە هیچ شتێکی باسکردبێت سەبارەت بە -ماوەی- سوڕی مانگانە مەگەر دەرهەق بە ئافرەتی ئیسیحازەدار نەبێت).

جۆری سێیەم: زەرداو و لێڵاو، بەشێوەیەک خوێنەکە دەبینێت زەردی لەگەڵدایە وەکو برین یان تێکەڵە ولێڵاوە لەنێوان زەرد ورەش، ئەمە ئەگەر لەکاتی سوڕی مانگانە بێت یان لەگەڵی بێت پێش پاکبوونەوە ئەوا سوڕی مانگانەیە بۆیە حوکمەکانی سوڕی مانگانەی بەسەردا جێبەجێ دەبێت، وئەگەر لەپاش پاکبوونەوە بێت ئەوا سوڕی مانگانە نیە؛ لە دایکی عەتیەوە، نوسەیبەی کچی حاریسی ئەنسارِیەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: «دەستوورمان وابوو لە پاش پاکبوونەوە لە بێنوێژی: لێڵاو وزەرداومان بە هیچ دانەدەنا». [رواه أبو داود بسندٍ صحيحٍ]، وهەروەها [البخاري] دەیگێڕێتەوە بەبێ باسکردنی دەستەواژەی : (لەپاش پاکبوونەوە)، بەڵام ناونیشانی بابەتەکە بەم شێوەیە : (بابەتی زەرداو و لێڵاو لە ڕۆژانی تر جگە لەڕۆژانی سوڕی مانگانە: باب الصّفرة والكدرة في غير أيام الحيض). ئیبن حەجەر لە شیکردنەوەی سەحیحی بوخاری بەناوی (فتح الباري) دەڵێت: «ئەمەی ووت بۆ کۆکردنەوە لەنێوان فەرموودەی عائیشە کە پێشتر هێنای : (هەتاوەکو پارچە سپیەکە دەبینیت)، وهەروەها فەرموودەی (ئوم عەتیە) کە لەم بابەتەدا باسکراوە، وفەرموودەکەی عائیشە لەو ڕوانگەوەیە ئەگەر زەرداو و لێڵاوی بینی لەڕۆژەکانی سوڕی مانگانە، بەڵام ئەگەر لە ڕۆژەکانی تر بینی ئەوا فەرموودەکەی ئوم عەتیە ڕەچاو دەکرێت». وفەرموودەکەی عائیشە کە ئاماژەی بۆی کردووە لەوانەیە کە بوخاری بە موعەلەقی هێناویەتی (موعەلەقی واتە گێڕانەوەیەکە کە لەسەرەتای زنجیرەی گێڕەرەوەکاندا کەسێک یان زیاتر باس نەکراون لە گێڕەوانی فەرموودەکە) پێش ئەوەی باسی ئەم بەشە بکات، ئافرەتان هەندێک شتیان بۆ عائیشە دەنارد وەکو پارچە پەموویەک کە زەردی لەگەڵدا بوو بۆئەوەی بزانن شوێنەواری حەیز ماوە، ئەویش دەیووت: «پەلە مەکەن هەتاوەکو پارچە سپیەکە دەبینن». وپارچە سپیەکە ئاوێکی سپیە کە لە منداڵدانی ئافرەتەوە دەردەچێت لەکاتی پچڕانی سوڕی مانگانە.

جۆری چوارەم: خوێن هاتن وسـوڕی مانگانەی نائاسـایی : بەشـێوەیەک ڕۆژێک خوێن ببینێت ورۆژەکەی پاشتر پاکێتی ببینێـت، وبەم شێوەیە ئەمە دوو حاڵەتی هەیە:

حـاڵەتی یەکەم: ئەمە بەردەوام بێـت لەگەڵ ئـافرەت لەهەموو کـاتێـک، ئەمە خوێنی ئیستیحازەیە (ئیستیحازە: ئەو خوێنەیە کە تووشی هەندێک ئافرەت دەبێت ولە پاش تەواوبوونی کاتی ســووڕی مانگانەوە -کاتی حەیزەوە- هەر بەردەوام دەردەچێت، واتا هیچ پەیوەندییەکی نییە بە سـووڕی مانگانەوە) و بە خوێنی ئیسـتیحازە دادەنرێت وحوکمەکانی ئیستیحازە دەیگرێتەوە.

حاڵەتی دووەم: لەگەڵ ئافرەت بــــەردەوام نەبێت، بەڵکو هەندێک کات تووشی بێت، وکاتی پاکبوونەوەی هەبێت، زانایان ناکۆکن لەبارەی ئەم پاکبوونەوەیە، ئایا بە پاکبوونەوە دادەنرێت یان حوکمەکانی سوڕی مانگانەی بەسەردا جێبەجێ دەبێت؟

لە ڕاستترین دوو ڕای مەزهەبی شافیعی ئەوەیە کە حوکمەکانی سوڕی مانگانەی بەسـەردا جێبەجێ دەبێت، بۆیە بە سـوڕی مانگانە دادەنرێت، وئەمیش بژاردەی شـێخی ئیســـلام ئیبن تەیمیە، ودانەری کتێبی (الفـائق)، ومەزهەبی ئەبی حەنیفەیە، وئەم قسـەیە بنیات نراوە لەسـەر ئەوەی لەڕاسـتیدا پارچە سـپیەکە لەم ماوەیەدا نابینرێت؛ چونکە ئەگەر بە پاکبوونەوە دابنرێت ئەوا ماوەکەی پێشـی بە سوڕی مانگانە دادەنرێت، وماوەی پاشـی بە سـوڕی مانگانە دادەنرێت، وهیچ کەسـێک ئەم قسـەی نەوتووە؛ کە بەم شێوەیە بێت ئەوا ماوەی چاوەڕوانی -عیدەی- ئافرەتی تەڵاقدراو بە پێنج ڕۆژ تەواو دەبوو، ئەگەر بە ماوەی پاکبوونەوە دابنرێت ئەوا ئەمە قورسـی وناڕەحەتیە لەبەرئەوەی دەبێت خۆی بشوات هەموو دوو ڕۆژ جارێک، ولابردنی ناڕەحەتی وبارگرانی ڕەچاوكـــراوە لەم شەریعەتەدا والحمد الله.

لەبەناوبانگترین ڕای مەزهـــەبی حەنبەلی ئەوەیە هاتنی خوێن سوڕی مانگانەیە وپچڕانی پاکبوونەوەیە مەگەر بەکۆی هەردوویان زیاتر بێت لە زۆرترین ڕۆژەکانی ســوڕی مانگانە، بۆیە ئەو ڕۆژە زیادانە بە خوێنی ئیستیحازە دادەنرێت.

دانەری کتێبی (المغني) دەڵێـت: «ئەو مـاوەیەی کە تێیـدا هـاتنی خوێن دەوەســتێت کەمتر بێت لە ڕۆژێک، نابێت ئەمە بە پاکبوونەوە دابنرێت، هەروەکو باسمان کرد لە گێڕانەوە سەبارەت بە زەیستانی کە ئاوڕ نادرێتەوە بۆ وەستانی خوێن لە کەمتر لە ڕۆژێک وئەمیش ڕاسـتترینە -إن شـاء الله- چونکە خوێن جاری وا هەیە دێت

وجاری وا هەیە دەپچڕێت، و واجب کردنی خۆشۆردن لەسەر ئەو کەسەی کاتژمێرێک پاکە وکاتژمێرێکی تر پاک نییە وبەو شێوەیە ؛ ئەمە بارگرانی وناڕەحەتیە ودەبێت دوور بخرێتەوە، چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ واتە: ﴿وئەو زاتە بۆ ئەوە هەڵی بـژاردوون و لە ئاین و بەرنامەکەیدا هیچ جۆرە شتێکی ناڕەواو قورس و گرانی لەسـەر دانەناون (کە نەتوانن ئەنجامی بدەن)﴾ [الحج:٧٨]، دەڵێت: بۆیە پچڕانی خوێن کەمتر لە ڕۆژێک بە پاکبوونەوە دانانرێت مەگەر شتێک هەبێت کە ئاماژەی بۆ بکات وەکو ئـەوەی پچڕانی لە کۆتایی ماوەی سوڕی مانگانەی بێت یان پارچە سپیەکە ببینێت».

بۆیە قسـەی ئیبن قودامە (دانەری کتێبی -المغني-) بە وتەیەکی مامناوەند دادەنرێت لەنێوان هەردوو وتەکە، وخوای گەورە زاناترە بە پەسەندترینیان.

جۆری پێنجەم: وشـکبوونەوە: کاتێکە کە ئافرەت شـوێنەواری خوێن نابینێت وتەنها هەسـت بەتەڕی دەکات، ئەمە ئەگەر لەکاتی سـوڕی مانگانە بێت یان لەگەڵی بێت پێش پاکبوونەوە ئەوا ئەمە بە سـوڕی مانگانە دادەنرێت، وئەگەر لەپاش سـوڕی مانگانە بێت ؛ ئەوا بە سوڕی مانگانە دانانرێت؛چونکە حاڵەتەکەی دەبێت وەکو زەرداو و لێڵاو مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، وئەمە حوکمەکەیەتی.

****

بەشی چوارەم: حوکمەکانی سوڕی مانگانە -حەیز-

سوڕی مانگانە حوکمی زۆری هەیە زیاترە لە بیست حوکم وئێمە لێرەدا ئەوانەیان باس دەکەین کە زۆر پێویستە :

یەکەم: نوێژکردن

حەرامە لەسەر ئافرەتی حەیزدار نوێژ بکات (نوێژی فەرز وسونەت)، و نوێژکردنی دروست نیە، وهەروەها نوێژکردن لەسەری واجب نیە مەگەر بە پاکێتیەوە بگاتە کاتی نوێژەکە هێندەی ماوەی ئەنجامدانی ڕکاتێک، بۆیە لەم حاڵەتەدا واجبە نوێژەکەی بکات، ئەگەر لەسەرەتای یان کۆتایی کاتی نوێژەکە بێت.

نمونە لەسەر ئەم حاڵەتە: ئافرەتێک تووشی سوری مانگانە بووە لەپاش خۆر ئاوا بوون هێندەی ماوەی کردنی ڕکاتێک بۆیە واجبە لەسەری ئەگەر پاکبوویەوە ؛ نوێژی مەغریب قەزا بکاتەوە چونکە گەیشتووە بە کاتی نوێژەکە هێندەی ماوەی کردنی ڕکاتێک پێش ئەوەی تووشی سوڕی مانگانە بێت.

نمونەیەکی تر: ئافرەتێک پاکبوویەوە لە سوڕی مانگانە پێش ئەوەی خۆر دەربچێت هێندەی ماوەی کردنی ڕکاتێک بۆیە واجبە لەسەری ئەگەر پاکبوویەوە ؛ نوێژی بەیانی قەزا بکاتەوە چونکە گەیشت بە کاتی نوێژەکە هێندەی ماوەیەک کە دەکرێت ڕکاتێکی تێدا ئەنجامبدرێت.

بەڵام ئەگەر ئافرەتی حەیزدار گەیشت بەکاتی نوێژەکە ماوەیەک کە ناکرێت ڕکاتێکی کامڵی تێدا ئەنجام بدرێت، وەکو ئەوەی تووشی سوڕی مانگانە بێت لە نمونەی یەکەم لەپاش خۆر ئاوابوون بە ساتێکی زۆر کەم یان پاک بێتەوە لە نمونەی دووەم پێش ئەوەی خۆر دەربچێت بە ساتێکی زۆر کەم، نوێژکردن لەسەری واجب نیە، چونکە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەرکەسێک بگات -بەئەنجامدانی- ڕکاتێک لە نوێژ ئەوا گەیشتووە -بەئەنجامدانی- نوێژەکە -لەکاتی خۆیدا-» [متفق عليه]. بۆیە لە واتای فەرموودەکە ئەوەیە هەرکەسێک بگات بەماوەیەک کە کەمتر بێت بۆ کردنی ڕکاتێک ئەوا لەڕاستیدا نەگەیشتووە بەکاتی نوێژەکە.

ئەگەر گەيشت بە ماوەى كردنى ڕكاتێك لە كاتى نوێژى عەسر ئايا واجبە لەسەرى نوێژى نيوەڕۆ لەگەڵ عەسر بكات، يان وئەگەر گەيشت بە ماوەى كردنى ڕكاتێك لە كاتى نوێژى عيشا ئايا واجبە لەسەرى نوێژى مەغريب لەگەڵ عيشا بكات؟

لەم بابەتەدا ناكۆكى هەيە لەنێوان زانايان، وڕاى دروســـت ئەوەيە واجب نيە لەســـەرى جگە لەو نوێژە نەبێت كە گەيشـــتووە بە كاتەكەى، ئەويش لە نمونەكەدا بريتين لە نوێژەكانى عەسر وعيشا بەتەنها؛ چونكە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەركەسێک بگات -بەئەنجامدانى- ڕكاتێک لە نوێژى عەسر پێش ئەوەى خۆر ئاوا بێت ئەوا گەيشـــتووە بەكاتى ئەنجامدانى- نوێژى عەســـر-» [متفق عليه]، وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- نەيفەرموو : گەيشـتووە بە ئەنجامدانى نوێژەكانى نيوەڕۆ وعەسر. وباسى ئەوەى نەكرد كە كردنى نوێژى نيوەڕۆ واجبە لەسەرى، وبنچينە بريتيە لەوەى لەســـەرى نيە، وئەمە مەزهەبى ئەبى حەنيفە ومـاليكە دانەرى كتێبى «شرح المهذب» لە ئەبو حەنيفە ومالكەوە گێڕاويەتەوە.

بەڵام سەبارەت بە زيكر وتەسبيح -وتنى: سبحان لله- وتەكبير -وتنى: الله أكبر- وتەحميد -وتنى : الحمد لله-، وناوهێنانى خواى گەورە لەســـەر خواردن -وتنى: بســـم الله-، وخوێندنەوەى فەرموودە وفيقهــ ونزا وئامين كردن لەسەر نزا ؛ حەرام نيە ئەمانە بكات، چونكە لە هەردوو ســـەحيح وســـەرچاوەى تريش هاتووە لە عائيشـــەوە -ڕەزاى خواى لێبێت- دەڵێت: «پێغەمبەرى خودا -صـــلى الله عليه وســـلم- لە باوەشـــم پاڵى دەدايەوە، وقورئانى دەخوێند لەكاتێكدا حەيزدار بووم».

لە ئوم عەتيە نوســـەيبەى ئەنسـاڕيەوە -ڕەزاى خواى لێبێت- دەڵێت كە گوێى لە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بوو كە دەيفەرموو: «كچە گەنجەكان وئەو كچانەش كە لە ماڵەوەن دەربچن -لەماڵ بۆ ئەنجامدانى نوێژى دوو جەژنەكە- بۆئەوەى ئامادەى خێر ونزاى ئيمانداران بن وئەوانەى كە تووشـــى ســـووڕى مانگانە بوون لە شـــوێنى نوێژكردنى مسوڵمانان -موسەڵا- نزيک نەبنەوە».

بەڵام ئەگەر ئافرەتى حەيزدار لەنەفســـى خۆيدا قورئان بخوێنێت ئەگەر بەچاو ســـەيرى بكات و بەدڵ بيرى لێبكاتەوە بەبێ ئەوەى بيخوێنێت بە زوبان ئەوا ئەمە ئاســـاييە وەكو ئەوەى قورئانێك لە پێشـــى دابنرێت يان پارچەيەک كە قورئانى لەســـەر نووســرابێت وئايەتەكانى لەســـەر بخوێنێتەوە لەدڵيەوە. نەوەوى لە شـــەرحى (المهذب) دەڵێت: (ڕێگەپێدراوە بەبێ ناكۆكى). بەڵام ئەگەر بە زمان بخوێنێتەوە ئەوا ڕاى زۆرينەى

زانایان ئەوەیە کە ئەمە قەدەغەیە وجائیز نیە، بەڵام (بوخاری وئیبن جەریری تەبەری وئیبن مونزیر) دەڵێن: ئەمە ڕێـــگەپێدراوە. لە مالیک وشافیعیش گێڕدراوەتەوە لە ڕای پێشـــوویان؛ لە ئەوانەوە دەیگێڕێتەوە لە (فتح الباري)، وهەروەها ئیمامی بوخاری بە موعەلەقی دەیگێڕێتەوە لە ئیبراهیمی نەخەعیەوە کە دەڵێـت: ئـاســـاییە -ئـافرەتی حەیزدار- ئایەتێک بخوێنێـتەوە.

لە (مجموع الفتاوی) شێخی ئیسلام ئیبن تەیمیە دەڵێت: «ڕێگرتن لە ئافرەت لە خوێندنەوەی قورئان هیچ شتێکی لەسەر نەهاتووە لە سونەتدا وبنچینەی نیە، وکاتێک دەفەرموێت: (حەیزدار ولەشـــگران هیچ قورئان نەخوێنێت) ئەمە فەرموودەیەکی لاوازە بە یەکدەنگی زانایانی فەرموودەناس، وئافرەتان لەسەردەمی پێغەمبەر -صلی الله علیە وسـلم- تووشـی سـوڕی مانگانە دەبوون وئەگەر خوێندنەوەی قورئان لەسـەریان حەرام بووایە وەکو نوێژ ئەوا پێغەمبەر -صلی الله علیە وسلم- ڕوونی دەکردەوە بۆ ئومەتەکەی ودایکانی ئیمانداران ڕوونیان دەکردەوە وبۆ خەڵکی باسـیان دەکرد، وکاتێک هیچ یەکێک لە پێغەمبەرەوە -صلی الله علـــیە وسلم- نەهی نەگێڕاوەتەوە لەسەر ئەم بابەتە بۆیە نابێت حەرام بکرێت ئەگەرچیـش بزانرێت کە ئەو نەهی لێیان نەکردووە، وئەگەر نەهی لێنەکردبێت ئەگەرچـــیش سـوڕی مانگانە زۆر بێت لەسـەردەمی ئەودا بۆیە زانراوە کە حەرام نیە».

پاش ئەوەی ناکۆکی زانایانمان زانی لەســەر ئەم بابەتە؛ پێویســتە بزانین: باشـتر وایە ئافرەتی حەیزدار قورئان نەخوێنێت بەزمان ودەربڕینەوە مەگەر زۆر پێویســـت بێت وەکو ئەوەی مامۆسـتا بێت وپێویســتە قوتابیەکان فێر بکات، یان لەکاتی تاقیکردنەوە بێت وفێرخواز دەبێت قورئان بخوێنێـــت بۆئەوەی تاقیبکرێتەوە یان هتد هاوشـێوەی ئەم حاڵەتانە.

دووەم: ڕۆژووگرتن

حەرامە لەسەر ئافرەتی حەیزدار ڕۆژوو بگرێت ؛ سونەت وفەرز، بەڵام واجبە ئەو ڕۆژانەی بەهۆی سوڕی مانگانەوە ڕۆژووی فەرزی نەگرتووە ؛ دەبێت قەزایان بكاتەوە لەپاش ڕەمەزان، بەهۆی فەرموودەی عائیشە -ڕەزای خوای لێبێت- كە دەڵێت: «ئەوە تووشمان دەبوو -واتا:سوڕی مانگانە- فەرمانمان پێدەكرا بە قەزاكردنەوەی -گرتنەوەی- ڕۆژوو بەڵام فەرمانمان پێنەدەكرا بە قەزاكردنەوەی نوێژەكان» متفق علیه.

وئەگەر تووشی سوڕی مانگانە بوو لەكاتی ڕۆژووگرتنیدا ئەوا ڕۆژووەكەی بەتاڵە، ئەگەرچیش ساتێكی كەم بێت پێش خۆر ئاوابوون، و واجبە لەسەری ئەو ڕۆژە بگرێتەوە ئەگەر ڕۆژووی فەرز بێت.

بەڵام ئەگەر هەستی كرد بەوەی خوێنی حەیز بەناو لاشەیدا دێت ودەچێت ودەرنەچوو پێش خۆر ئاوا بوون ئەوا ڕۆژووەكەی دروست وتەواوە وپوچەڵ نەبووەتەوە بەپێی ڕاسترین وتەی زانایان؛ چونكە ئەو خوێنەی لەناو لاشەی مرۆڤدایە هیچ حوكمێكی لەسەر نییە، وهەروەها پێغەمبەر -صلى الله علیە وسلم- كاتێك پرسیاری لێكرا سەبارەت بەوەی ئافرەت دەیبینێت لەخەودا هەروەكو پیاو: ئایا خۆشۆردنی لەسەرە؟فەرمووی: «بەڵێ، ئەگەر ئاوی -مەنی- بینی»، بۆیە حوكمەكەی بەستەوە بە بینینی مەنی نەك بەهاتن وچوونی لەلاشەدا، و بەهەمان شێوە خوێنی سوڕی مانگانە هیچ حوكمێك لەسەری جێگیر نابێت مەگەر پاش ئەوەی دەردەچێت.

ئەگەر بەرە بەیان دەرچوو وتووشی سوڕی مانگانە هاتبوو ئەوا دروست نیە ئەو ڕۆژە ڕۆژوو بگرێت ئەگەرچیش پاش ساتێكی كەم لە دەرچوونی بەرە بەیان پاك بێتەوە.

وئەگەر پاك بێتەوە پێش دەركەوتنی بەرە بەیان وڕۆژووی گرت ؛ ئەوا ڕۆژووەكەی دروستە، ئەگەرچیش دوای دەركەوتنی بەرە بەیان خۆی بشوات، وەكو ئەو كەسەی لەشگرانە ئەگەر نیەتی ڕۆژووگرتنی هێنا لەكاتێكدا لەشگرانە وخۆی نەشۆرد مەگەر پاش دەركەوتنی بەرە بەیان نەبێت ئەوا ڕۆژووەكەی دروستە؛ بەهۆی فەرموودەی عائیشەوە -ڕەزای خوای لێبێت- كە دەڵێت: «پێغەمبەر -صلى الله علیە وسلم- بەیانی بەسەردا دەهات ولەشگران بوو بەهۆی جووتبون نەك بەهۆی خەوتن پاشان ڕۆژووی رەمەزانی دەگرت» متفق علیە.

سێیەم: تەواف کردن بەدەوری کەعبە

حەرامە لەسەر ئافرەتی حەیزدار تەواف بکات بەدەوری کەعبە، نابێت نە تەوافی فەرز و نە تەوافی سونەت بکات، وئەگەر بیکات دروست نیە؛ چـــونکە کاتێک عائیشە تووشـی سـوڕی مانگانە بوو پێغەمبەر -صـلی الله علیە وسـلم- پێی فەرموو: «هەموو شـــتێک ئەنجام بدە کە حاجی ئەنجامی دەدات مەگەر ئەوە نەبێـــــت تەواف مەکە بەدەوری کەعبە هەتاوەکو پاک دەبیتەوە».

بەڵام کردەوەکانی تر وەکو سـەعی -هاتن وچوون- لەنێوان سـەفا ومەروە، و وەسـتان لە عەرەفە، وشـەو مانەوە لە موزەدلفە ومینا، وفڕێدانی بەردەکان وهەروەها دروشـمەکانی تری حــــەج وعومرە ئەمانە ئەنجامدانیان حەرام نیە لەسـەر ئافرەتی حەیزدار، بۆیە ئەگەر ئافرەت تـــەواف بکات بەپاکیەوە پاشان تەواو بێت لە تەوافەکەی وڕاستەوخۆ تووشی سوڕی مانگانە بێت، یان لەکاتی سەعی تووشی بێت ئەمە ئاساییە.

چوارەم: تەوافی ماڵئاوایی -طواف الوداع-

فەرز نیە لەسەر ئافرەتی حەیزدار: ئەگەر دروشمەکانی تری حەج وعومرەی تەواو کرد وپاشـان تووشـی سـوڕی مانگانە بوو پێش ئەوەی دەربچێت بەرەو شـارەکەی خۆی وحەیـزەکەی بەردەوام بـێـت هەتـاوەکـو دەردەچـێـت، ئەوا دەڕوات بەبـێ تەوافـی مـاڵئـاوایی؛بەهۆی فەرموودەی ئیبن عەبـاس -ڕەزای خوایـان لێبێـت- کە دەڵێـت: «فەرمانکرا بە خەڵکی کە تەواف کردن بەدەوری کەعبە دوایین شـــت بێت کە دەیکەن، بەڵام جگە لە ئافرەتی حەیزدار» [متفق علیە].

سـونەت نیە بۆ ئافرەتی حەیزدار لەکاتی ماڵئاوایی کردنی بێت بۆ لای دەرگای مزگەوتی حەرام ونزا بکات؛ چونکە پێغەمبەر -صــلی الله علیە وســلم- فەرمانی بەمە نەکردووە، وپەرسـتنەکان لەسـەر بەڵگە گێڕدراوەکان بنیات نراون، بەڵکو ئەوەی هاتووە لە پێغەمبەرەوە -صلی الله علیە وسلم- پێچەوانەی ئەمەیە، لە باسی سـەفیە -ڕەزای خوای لێبێت- کاتێک تووشـی سـوڕی مانگانە بوو پاش تەوافی ئیفازە -طواف الإفاضة- پێغەمبەر -صــلی الله علیە وســلم- پێی فەرموو: «کەواتە با بەڕێ بکەوێت» [متفق علیە].

فەرمانی پێنەکرد بڕوات بـۆ لای دەرگای مزگەوتی حەرام، ئەگەر ڕێگەپێدراو بووایە ڕوونی دەکردەوە. وســەبارەت بە تەوافی حەج وعومرە ؛ لەســەری لاناچێت، تەواف دەكات ئەگەر پاك بێتەوە.

پێنجەم: مانەوە لە مزگەوت

حەرامە لەسـەر ئافرەتی حەیزدار بمێنێتەوە لە مزگەوت تەنانەت لە شـوێنـــی ئەنجامدانی نوێژی جەژنیش -موسەلا- ؛ حەرامە لەسەری لەم شوێنانە بمێنێـــتەوە. بەهۆی فەرموودەی ئوم عەتیە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت : گوێم لە پێغەمبەر -صلى الله عليه وســلم- بوو كە دەیفەرموو: «کچە گەنجەکان وئەو کچانەش کە لە ماڵەوەن دەربچن -لەماڵ بۆ ئەنجامدانی نوێژی دوو جەژنەكە- بۆئەوەی ئامادەی خێر ونـــــزای ئیمانداران بن وئەوانەی کە تووشـــی ســـووڕی مانگانە بوون لە شـــوێنی نوێژكردنی مسوڵمانان -موسەلا- نزیک نەبنەوە» [متفق عليه].

شەشەم: جووتبوون

حەرامە لەسەر مێردەکەی لەگەڵی جووت بێت، وحەرامە لەسەر ئافرەتەکە ڕێگە بـــدات مێردەکەی لەگەڵی جووت بێت؛ چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُواْ النِّسَـــاء فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ واتە: ﴿(ئەی پێغەمبەر (صـلى الله عليه وسـلم) پرسـیارت لێدەكەن دەربارەی (عادەتی مانگانـــــەی ئافرەت) پێیان بڵێ: ئەوە ئازارو زەرەرە، کەوابوو خۆتان بە دوور بگرن لە هاوسەرەکانتان کە لەو حاڵەتەدا بن و نزیکیان مەکەون تا پاک دەبنەوە﴾ [البقرة: ٢٢٢]، ومەبەست لە (المحيض:سوڕی مانگانە) واتا ماوەی سوڕی مانگانە وشوێنی دەرچوونی خوێنی ســـوڕی مانگانە کە ئەمیش دامێنی ئافرەت دەگرێتەوە؛ وهەروەها پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت: «هەموو شتێک بکەن جگە لـــە جووتبوون» [رواه مسـلم]، وزانایانی مسـوڵمانان یەکدەنگن لەسـەر حەرامێتی جووتبوون لەگەڵ ئافرەتی حەیزدار لە دامێنیەوە،

بۆیە حەڵاڵ نیە بۆ کـەسێـک باوەڕی بە خوا ورۆژی دوایی هەیە ئەم کارە خراپە بکات کە بەڵگە هەیە لەســەر حەرامبوونی لە قورئان وســونەت ویەکدەنگی زانایان، وئەگەر ئەم کارە بکات لەوانە دەبێت کە ســەرپێچی فەرمانی خوا وپێغەمبەرەکەی کردووە، وشـــوێنی ڕێبازی جگە لە ئیمانداران کەوتووە، نەوەوی لە (المجموع شـــرح

المهذّب) ل٣٧٤ ب٢ دەڵێت: شافیعی -ڕەحمەتی خوای لێبێت- دەڵێت: «هەركەسێک ئەم كارە بكات ئەوا تاوانێكی گەورەی كردووە»، زانایانمان دەڵێن: «هەركەسێک پێی وابێت جووتبوون لەگەڵ ئافرەتی حەیزدار حەڵاڵە؛ حوكم بەكافربوونی دەدرێت».

والحمد لله ؛ ڕێگەپێدراوە بە كردنی ئەو شتانە لەگەڵ خێزانەكەی كە شەهوەتی دادەمركێنێتەوە بەبێ جووتبوون وەكو ماچكردن وباوەش پیاكردن وبەركەوتن بەبێ جووتبوون لە دامێنەوە، بەڵام باشتر وایە بەریەكەوتن نەبێت لەنێوان ناوک هەتاوەكو ئەژنۆی مەگەر لەپاش شتێكی داپۆشەرەوە نەبێت؛ چونكە عائیشە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: «پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرمانی پێدەكردم ئیزار* بپۆشم، ودەهاتە لام لە كاتێكدا من لە سووڕی مانگانە بووم» [متفق عليه] *(ئیزار: جلێک لە بەشی ناوڕاست بەرەو خوارەوەی لاشەم بپۆشم، كە جلێكە دامێن دادەپۆشێت).

حەوتەم: تەڵاقدان

حەرامە لەسەر پیاو خێزانەكەی تەڵاق بكات لەكاتێكدا حەیزدارە؛ چونكە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ﴾ واتە: ﴿ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) (بە ئوممەتت ڕابگەیەنە) كاتێك ژنانتان تەڵاق دەدەن لەكاتی دیاری كراویاندا تەڵاقیان بدەن (كە بریتیە لەو كاتەی كە ئافرەت لە عادەی مانگانە پاك بۆتەوە)﴾ [الطلاق:١]، دەبێت لە حاڵەتێكدا تەڵاق بدرێن كە پاک بن وچاوەڕوانی سووڕی مانگانەی داهاتوو بكەن، بەمانای ئەوەی ئەمیش كاتێک دەبێت تەڵاق بدرێت لەكاتی سكپڕبوونی یان پاک بووبێتەوە بەبێ جووتبوون لەگەڵی لەم ماوەیە؛ چونكە ئەگەر تەڵاق بدرێت لەكاتی سووڕی مانگانە ئەمە ڕێگر دەبێت لەوەی ئامادە بێت بۆ ماوەی چاوەڕوانی داهاتوو -عیدەی داهاتوو-، چونكە ئەو سووڕی مانگانەی كە تێیدا تەڵاقدرا حسێب ناكرێت، وئەگەر تەڵاق بدرێت بە پاكێتی لەپاش جووتبوون، ئەو ماوەی چاوەڕوانیەی -عیدەیەی- بەرەو پێشی دێت نەزانراوە چونكە نازانێت ئایا سكپڕ بووە بەهۆی جووتبوونەوە ، بۆئەوەی ماوەی چاوەڕوانیەكەی بەدانانی سكەكەی بێت، یان سكپڕ نەبووە بۆئەوەی ماوەی چاوەڕوانیەكەی بە سووڕی مانگانەیەكی تر بێت،وكاتێک دڵنیا نیە لەجۆری عیدەكەی ؛ تەڵاقدان حەرامە هەتاوەكو مەسەلەكە ڕوون دەبێتەوە.

تەڵاقدانی ئافرەتی حەیزدار لەكاتی سووڕی مانگانەی حەرامە بە بەڵگەی ئایەتەكەی پێشوو؛ ولە هەردوو سەحیحدا هاتووە وهەروەها لە سەرچاوەی تریش كە

: «ئیبن عومەر خێزانەکەی تەڵاق دا کـاتێـک حەیزدار بوو؛ عومەر ئەمەی بۆ پێغەمبەر -صـــلی الله علیه وســـلم- باســـکرد ئەویش تورە بوو وفەرمووی: «فەرمانی پێبکە با بیگەڕێنێتەوە ولای بمێنێتەوە هەتاوەکو پاک دەبێتەوە، پاشان حەیزدار دەبێت، وپاشان پاک دەبێتەوە، پاشـان ئەگەر بیەوێـــت دەیهێڵێتەوە، وئەگەر بیەوێت تەڵاقی دەدات بەبێ ئەوەی لێی نزیک بێتەوە -جووت بێت- ئەمە ئەو ماوەیە -عیدەیەیە- کە خوای گەورە فەرمانی کردووە تێیدا ئافرەت تەڵاق بـدرێت». ئەگەر پیاو خێزانەکەی تەڵاق بدات لەکـاتێکـدا حەیزدارە ؛ تـاوانبـار دەبێـت، ودەبێـت تەوبە بکـات وبگەڕێتەوە بۆ لای الله -سـبحانه وتعالی-، ودەبێت ئافرەتەکە بگەڕێنێتەوە بۆئەوەی بەپێی شـەریعەت تەڵاقی بدات بەو شێوەیەی خوای گەورە وپێغەمبەرەکەی فەرمانیان پێکردووە، پاش گەڕانەوەی دەیهێڵێتەوە هەتاوەکو پاک دەبێتەوە لەم سوڕی مانگانەیە کە تێیدا تەڵاقی دا، پاشـان جارێکی تر تووشـــی ســـوڕی مانگانە دەبێت، پاشـــان کە پاک بوویەوە ئەگەر بیەوێت دەیهێڵێـتەوە وئەگەر بیەوێت تەڵاقی دەدات بەبێ جووتبون. وحەرامبوونی تەڵاقدان لە سوڕی مانگانە سێ حاڵەت ناگرێتەوە.

یەکەم: ئەگەر تەڵاقدانەکەی پێش ئەوە بێت بەتەنها لەگەڵی بمێنێـــــتەوە یان دەستی لێبدات، لەم حاڵەتەدا تەڵاقدانی ئاساییە ئەگەرچیش لە سوڕی مانگانەدا بێت؛ چونکە لەم حاڵەتەدا ماوەی چاوەڕوانی -عیدەی- نیە بۆیە تەڵاقدانی ســـەرپێچی نیە، چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ﴾ واتە: ﴿لە کاتی دیاری کراویاندا تەڵاقیان بدەن (کە بریتیە لەو کاتەی کە ئافرەت لە عادەی مانگانە پاك بۆتەوە)﴾ [الطلاق: ١].

دووەم: ئەگەر سوڕی مانگانەکە لە حاڵەتی سکپڕیدا بوو، وپێشتر ئەمە باسکرا.

ســـێیەم: ئەگەر تەڵاقدانەکە بەرامبەر نرخێک -بڕە پارەیەک- بێت، لەم حاڵەتەدا ئاساییە ئەگەرچیش ئافرەتەکە حەیزدار بێت.

وەکو ئەوەی ناکۆکی هەبێت لەنێوان هەردوو هاوسەر بۆیە مێردەکە شتێک پارە یان سامانی لێوەردەگرێت، وڕێـــگەپێدراوە کە تەڵاقی بدات ئەگەرچیش حەیزدار بێت؛ بەهۆی فەرموودەی ئیبن عەباســـەوە -ڕەزای خوایان لێبێت- کە دەڵێت: خێزانەکەی ســابتی کوڕی قەیس کوڕی شـــماس هات بۆ لای پێغەمبەر -صـلی الله علیه وسـلم- ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا هیچ ڕەخنەیەکم لێی نیە لە ڕەوشـــت ودینی، بەڵام حەز ناکەم ناسوپاسگوزار بم -کوفر بکەم- لە ئیسلامدا. پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم-

فەرمووی: «باخەکەی بۆ دەگەڕێنیتەوە؟»، ووتی: بەڵێ، پێغەمبەری خودا -صــلى الله عليه وســلم- فەرمووی: «-وەرگرتنەوەی- باخەکە قبوڵ بکە ویەک جار تەڵاقی بدە» [رواه البخاري]، وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- پرسـیاری لێنەکرد ئایا حەیزدارە یان پاکە؟ چونکە ئـافرەتەکە خۆی لەم تەڵاقـدانە فیـدیە دەدات بۆیە ڕێگەپێـدراوە لەکـاتی پێویستی ئەگەر لەسەر هەر حاڵەتێک بێت.

دانەری (المغنــي) سەبارەت بەم جیابوونەوەیە (خولع) لەکاتی سوڕی مانگانە لە (ل٥٢ ب٧)دا دەڵێت: «چونکە ڕێگر لە تەڵاقدان لەکاتی سـوڕی مانگانە لەترسـی زیانێکە لەوەیە تووشـی ببێت لە درێژی ماوەی چاوەڕوانیەکەی، وداواکردنی جیابوونەوە -خولع- (لەلایەن ئافرەتەکەوە) بۆ لابردنی ئەو زیانەیە کە لەوەیە تووشـــی ببێت بەهۆی خراپی مامەڵە ومانەوە لەگەڵ کەسێـــک کە حەزی پێناکات ورقی لێیەتی، وئەمە گەورەترە لە زیانی زۆری ماوەی چاوەڕوانی -عـیدە-، بۆیە تەڵاقدان ڕێگەپێدراوە بۆ لابردنی گەورەترین زیان بە کەمترینی؛ بۆیە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- پرسـیاری لێنەکرد سـەبارەت بە حاڵەتەکەی».

وســـەبارەت بە داواکردنی مارەیی لە ئافرەتی حەیزدار ؛ ئاســاییە چونکە بنچینە حەڵاڵ بوونە، وهیچ بەڵگەیە نیە لەســـەر ڕێگرتن لێی، بەڵام چوونی هاوســەرەکەی بۆ لای لەکاتێکدا حەیزدارە ؛ دەبێـت باش لێی بکۆڵدرێتەوە ئەگەر دڵنیا بێت لەوەی جووت نابێت لەگەڵی ئەوا ئاساییە، ئەگەر نا نابێــت بەتەنها لەگەڵی بمێنێتەوە هەتاوەکو پاک دەبێتەوە بۆئەوەی تووشی حەرامکراو نەبێت.

هەشتەم: ئەو حـوکمانەی پەیوەستن بەژماردنی ماوەی چاوەڕوانی -عیدە- بەستراوەتەوە بە سوڕی مانگانە

ئەگەر پیـاو خێزانەکەی تەڵاق دا پاش ئەوەی لەگەڵی جووت بوو یـان بەتەنهـا لەگەڵی مـــایەوە ؛ ئەوا واجبە ماوەی چاوەڕوانی سێ سوڕی مانگانەی -حەیزی- تەواو بێت، ئەگەر لەوانە بێت کە تووشی سوڕی مانگانە دەبێت، وسکپڕ نەبێت؛ چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْـنَ بِأَنفُسِـهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ واتە: ﴿ژنانی تەڵاقدراو، دەبێت تا سێ جار عادەتی مانگانە چاوەڕێ بکەن و (شوونەکەنەوە)﴾ [البقرة:٢٢٨]،واتا : سێ سوڕی مانگانە -عادە:حەیز-،ئەگەر سکپڕ بوو ئەوا ماوەی چاوەڕوانیەکەی بریتیە لە دانانی ســکەکەی، ئەگەر ماوەکە کورت یان درێژ بێت؛ چونکە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَأُوْلَاتُ الأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ واتە: ﴿ئەو ئافرەتانەش كە سكيان هەیە ماوەكەيان ئەوەندەیە تا سكەكەيان دادەنێن﴾ [الطلاق:٤]، وئەگەر لەوانە نەبێت كە تووشی سوڕی مانگانە دەبێت وەكو ئەوەی تەمەنی بچووك بێت كە هێشتا تووشی سوڕی مانگانە نەبووە یان بەتەمەنە وچیتر تووشی سوڕی مانگانە نابێت یان بەهۆی نەشتەرگەریەوە منداڵدانی دەرهێنراوە یان هۆكاری تر كە دەبنە هۆی ئەوەی چیتر تووشی سوڕی مانگانە نەبێت، ئەوا لەم حاڵەتانەدا ماوەی چاوەڕوانی سێ مانگ دەبێت؛ چونكە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاللاَّئِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِن نِّسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللاَّئِي لَمْ يَحِضْنَ﴾ واتە: ﴿ئەو ئافرەتانەی كە نائومێد بوون لە عادەتی مانگانە لە هاوسەرەكانتان، ئەوە سێ مانگ چاوەڕێ بكەن، هەروەها ئەوانەش كە بەهۆی كەم تەمەنیەوە هێشتا نەكەوتونەتە عادەوە، ئەوانیش سێ مانگ چاوەڕێ بكەن﴾ [الطلاق:٤]، وئەگەر لەوانە بێت كە تووشی سوڕی مانگانە دەبێت بەڵام حەیزەكەی نەما بەهۆی هۆكارێكی زانراو وەكو نەخۆشی یان شیرپێدان ئەوا لە ماوەی چاوەڕوانی -عیدە- دەمێنێتەوە ئەگەرچیش درێژە بكێشێت هەتاوەكو سوڕی مانگانەكەی دەگەڕێتەوە باری ئاسایی و بەم پێیە ماوەی چاوەڕوانیەكەی حسێب دەكات، ئەگەر هۆكارەكە نەما وەكو ئەوەی لە نەخۆشیەكە چاك بێتەوە یان چیتر شیر نەدات وسوڕی مانگانەكەی نەگەڕایەوە بۆ باری ئاسایی ئەوا لەم حاڵەتەدا دەبێت ماوەی چاوەڕوانیەكەی ساڵێكی كامڵ بێت لەو كاتەوەی هۆكارەكە نەماوە، وئەمە ڕای دروستە، و بەپێی بنچینەكانی شەریعەتە، ئەگەر هۆكارەكە نەما وسوڕی مانگانە نەگەڕایەوە باری ئاسایی وەكو ئەو ئافرەتەی كە لەبەر هۆكارێكی نەزانراو سوڕی مانگانەی بوەستێت، ئەگەر بەم شێوەیە بوو ئەوا ماوەی چاوەڕوانیەكەی یەك ساڵی كامڵ دەبێت ؛ نۆ مانگ بۆ داپۆشینی ماوەی ئەگەری سكپڕبوون، وسێ مانگ بۆ ماوەی چاوەڕوانیەكەی -عیدەكەی-.

بەڵام ئەگەر تەڵاقدانەكە لەپاش گرێبەستی هاوسەرگیری بێت و لەپێش بەریەككەوتن و بەتەنها بوون بێت لەگەڵ ئافرەتەكە، ئەمە هیچ ماوەیەكی چاوەڕوانی تێدا نیە، نە بە سوڕی مانگانە و نە بە هیچ شتێكی تر ؛ چونكە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا﴾ واتە: ﴿ئەی ئەو كەسانەی باوەڕتان هێناوە ئەگەرئافرەتانی ئیمانداراتنان مارەكرد، لەوەودوا جیابوونەوە و تەڵاقدران پێش ئەوەی بچنە لایان، ئەوە

هیچ (عـــدة-عیده) و ماوەیەکیان ناوێ تا حیسابی بۆ بکەن و (ماوەی چاوەڕوانی ناوێ بۆ ئەوەی شوو بکات بە یەکێکی تر)﴾ [الأحزاب:٤٩].

نۆیەم: حوکمدان سەبارەت بەدڵنیایی لە سکپڕ نەبوون

واتا: دڵنیا بوون لەوەی ئافرەتەکە کۆرپەلە لە سـکیدا نییە -سـکپڕ نیە-، وئەمە پێویستە هەرکاتێک پێویست بوو بسەلمێنرێت کە ئافرەتەکە سکپڕ نییە، وئەمە چەند مەسەلەیەک دەگرێتەوە:

لەوانەش: ئەگەر کەسێک بمرێت وخێزانەکەی لەپاشی جێهێشتبێـت منداڵەکەی سـکی دەبێتە میراتگر، لەکاتێکدا ئافرەتەکە شـووی بەپیاوێکی تر کردبێت، ئەوا نابێت پیاوەکە نزیکی بێتەوە هەتاوەکو تووشی سوڕی مانگانە دەبێت، یان یەکلا دەبێتەوە کە سکپڕە، ئەگەر ڕوون بوویەوە کە سکپڕە ئەوا حوکمی بۆ دەدرێت بەوەی میراتگرە چونکە حوکممان داوە بەوەی بوونی هەبووە لەکاتێـک کە خاوەن میراتەکە مردووە، وئەگەر ئافرەتەکە تووشی سوڕی مانگانە بوو و سکپڕ نەبوو ئەوا حوکم دەدرێت لەسەر ئەوەی منداڵدانی هیچی تێدا نیە بۆیە منداڵی نیە ومیرات وەرگرتنیش بوونی نیە لێرەدا.

دەیەم: واجبێتی خۆشۆردن -غوسڵ کردن-

واجبە لەسـەر ئافرەتی حەیزدار ئەگەر پاک بوویەوە ؛ هەموو لاشـەی بشـوات، چونکە پێغەمبەر -صـلی الله علیه وسـلم- بە فاتیمەی کچی ئەبی حوبەیشـی ووت: «ئەگەر سـوڕی مانگانە تووشـت بوو واز لە نوێژکردن بهێنە، وئەگەر نەما خۆت بشـۆ و نوێژ بکە» [رواه البخاريّ].

کەمترین واجب لە خۆشـۆردندا بریتیە لەوەی ئاو هەموو لاشـەی بگرێتەوە تەنانەت ژێر موویش، وباشـتر وایە لەسـەر ئەو سـیفەتە بێت کە لەم فەرموودەدا هاتووە: «ئەسمائی کچی شەکەل پرسیاری لە پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- کرد سەبارەت بە خۆشۆردن لەسوڕی مانگانە، پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- فەرمووی: «ئافرەتەکە -کە لە سـوڕی مانگانە پاک بووەتەوە- ئاو -تێکەڵ- بە گەڵای کنار دەکات و بەچاکی خۆی پێ دەشوات، پاشان ئاو دەکاتە سەر سەری و بەچاکی وتوندی پەنجەکان دەهێنێـــتە نێو قژی، هەتاوەکو ئاو دەگاتە بنی قژی، پاشـان ئاو دەکاتە سـەر سـەری، پاشـان پارچە قوماشـێک دەبات کە میسـکی لەسـەرە -ودامێنی- پێ پاک دەکاتەوە»،

ئەسـما دەڵێت: چۆن پاکی دەکاتەوە؟ فەرمووی: «سـبحان الله!»، عائیشـە پێی ووت: «شوێنی دەرچوونی خوێنەکە پاک دەکاتەوە» [رواه مسلم].

وکردنەوەی پەلکی قژ واجب نیە مەگەر زۆر توند بەسـتبێتی، بەشێوەیەک بترسێ لەوەی ئـاو نەگـات بە ڕەگی قژی؛ چونکە لە سـەحیحی [مسـلم]دا هـاتووە لە ئوم سەلەمەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە پرسیاری لە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- کرد ووتی: من ئافرەتێکم توند قژم دەبەسـتمەوە ، ئایا هەڵیبوەشـێنمەوە بۆ خۆشـۆردن لە لەشـگرانی؟ ولە گێڕانەوەیەکدا: -بۆ خۆشـۆردن- لە سـوڕی مانگانە ولە لەشـگرانی؟ ئەویش فەرمووی: «نەخێر، تەنها بەسە کە سێ چنگ ئاو بکەیـت بەسەر سەرتدا پاشان ئاو بهێنیت بەسەر هەموو لاشەتدا وپاک دەبیتەوە».

ئەگەر ئافرەتی حەیزدار پاک بوویەوە لەکاتی نوێژ ئەوا واجبە لەسەری دەستبەجێ خۆی بشـوات بۆئەوەی بگات بەکاتی ئەنجامدانی نوێژ لەکاتی خۆی، ئەگەر لە سـەفەر بوو وئاو نەبوو یان هێندە ئاوی پێبوو ترسـا لەبەکارهێنانی بۆ خۆشـۆردن تووشـی زیان بێت، یان نەخۆش بوو وئاو گەیشـتن بەلاشـەی زیانی لێبدات ئەوا لەم حاڵەتانەدا تەیەموم دەکات لەجیاتی خۆشۆردن هەتاوەکو ڕێگرەکە نامێنێت پاشان خۆی دەشوات.

وهەنـدێک ئافرەت لەکاتی نوێژ پاک دەبێـتەوە، وخۆشۆردنی دوا دەخات بۆ کاتێکی تر ودەڵێت: ناتوانێـت بە تەواوی خۆی بشـوات لەم کاتەدا، بەڵام ئەمە بیانوو وبەڵگە نیە؛ چونکە دەتوانێت کەمترین شـت کە واجبە جێبەجێی بکات لە خۆشـۆرندا ونوێژەکەی بکات لەکاتی خۆیدا، پاشان لەکاتێکی تر دەتوانێت بە تەواوی خۆی بشوات.

****

بەشی پێنجەم: ئیستیحازە وحوکمەکانی

ئیســـتیحازە: بریتیە لە بەردەوام هاتنی خوێن لە ئافرەت بەشـــێوەیەک هەرگیز ناپچڕێت یان ماوەیەکی کەم دەپچڕێت وەکو ڕۆژێک یان دووان لە مانگدا.

بەڵگە لەســـەر حـالّەتی یەکەم : کە خوێنەکە هەرگیز نـاپچڕێـت ئەوەیە کە لە سەحیحی بوخاریدا هاتووە لە عائیشـەوە -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت: «فاتیمەی کچی ئەبی حوبەیش بە پێغەمبەری خودا -صـلى الله عليه وسـلم-ی ووت: ئەی پێغەمبەری خودا من پاک نابمەوە. وله گێڕانەوەیەکدا: تووشی ئیستیحازە دەبم وپاک نابمەوە».

بەڵگە لەســـەر حـالّەتی دووەم : کە خوێنەکە بۆ مـاوەیەکی کەم دەپچڕێـت، فەرموودەی حەمنە کچی جەحش کە هات بۆ لای پێغەمبەر -صــلى الله عليه وسـلم- ووتی:«ئەی پێغەمبەری خودا من تووشی -خوێنی- ئیستیحازەی زۆر وتوند دەبم» [هەتا کۆتایی فەرموودەکە.. رواه أحمـــد وأبو داود والترمذيّ وصحّحه، ونقل عن الإمام أحمد تصحيحه، وعن البخاريّ تحسينه]

حاڵەتەکانی ئیستیحازە:

ئیستیحازە سێ حاڵەتی هەیە:

حاڵەتی یەکەم: سوڕی مانگانەی زانراو ودیاریکراوی هەبێـت لەپێش تووشبون بە ئیستیحازە، لەم حاڵەتەدا دەگەڕێتەوە بۆ سەر ماوەی سوڕی مانگانە زانراوەکەی پێشوو، بۆیە دادەنیشـێت لەو ماوەیەدا وحوکمەکانی حەیزی بەسـەردا جێبەجێ دەبێت، وجگە لەو ڕۆژانە بە ئیســـتیحازە دادەنرێت، وحوکمەکانی ئیســـتیحازەی بەســـەردا جێبەجێ دەبێت.

نمونە لەســـەر ئەمە ئافرەتێک تووشـــی ســـوڕی مانگانە دەبوو شـــەش ڕۆژ لەسەرەتای هەموو مانگێکدا، پاشان تووشی ئیستیحازە بوو وخوێنەکەی بەردەوام بوو، لەم حاڵەتەدا سوڕی مانگانەکەی شەش ڕۆژ دەبێت لەسەرەتای هەموو مانگێک، وجگە لەم ڕۆژانە بە ئیسـتیحازە دادەنرێت؛ بەهۆی فەرموودەی عائیشـە -ڕەزای خوای لێبێت- کە دەڵێت: «فاتیمەی کچی ئەبی حوبەیش ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا، من تووشـــی ئیستیحازە دەبم وپاک نابمەوە، ئـــایا واز لە نوێژکردن بهێنم؟ فەرمووی: «نەخێر، -ئەوە خوێنێکە- لە دەمارەوە دەردەچێت، بەڵام واز لەنوێژکردن بهێنە هێندەی ئەو ماوەیەی

تووشـــی ســـوڕی مانگانە دەبوویت پاشـــان خۆت بشـــۆ ونوێژ بکە» [رواه البخاري]، و لەسەحیحی موسلیمدا هاتووە: پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بە ئوم حەبیبە کچی جەحشی فەرموو: «بۆ ماوەیەک بمێنەوە هێندەی ڕێگر دەبوو لێت لەسوڕی مانگانەکەت پاشان خۆت بشۆ ونوێژ بکە».بۆیە ئافرەتی ئیستیحازەدار دادەنیشێت بەپێی ڕۆژەکانی سوڕی مانگانەی زانراو، پاشان خۆی دەشوات ونوێژ دەکات وگوێ نادات بەو خوێنەی دێت.

حاڵەتی دووەم: ســوڕی مانگانەی دیاریکراوی نەبێت پێش ئیســتیحازە، ئەمیش بەهۆی ئەوەی تووشی ئیستیحازە بووە لەو ساتەوەی یەکەم جار خوێنی حەیزی بینیوە، پێویستە لەم حاڵەتەدا جیاکاری بکرێـــت لە نێوان خوێنی حەیز وخوێنی ئیستیحازە؛ خوێنی ســـوڕی مانگانە ڕەش وچڕە وبۆنی هەیە ئەگەر وابوو ئەوا حوکمەکانی ســـوڕی مانگانە دەیگرێتەوە، وجگە لەم حاڵـــەتانە ئەوا حوکمەکانی خوێنی ئیســـتیحازەی بەسەردا دەدرێت.

نمونە لەســـەر ئەمە ئـافرەتێـک یەکەم جارە خوێنی حەیز ببینێـت، وبەردەوام لەگەڵی بێت، بەڵام دەبینێت دە ڕۆژ ڕەشـــە وڕۆژەکانی تر ســـوورە، یان دەبینێت دە ڕۆژ چڕە وڕۆژەکانی تر تەنکە، یان دەبینێت دە ڕۆژ بۆنی هەیە وڕۆژەکانی تر بۆنی نیە، سوڕی مانگانەکەی خوێنە ڕەشـــەکەیە لە نمونەی یەکەم وخوێنە چڕەکەیە لە نمونەی دووەم وخوێنە بۆناوییەکە لە نمونەی سـێیەم، وجگە لەمانە بە خوێنی ئیســتیحازە دادەنرێت؛ چونکە پێغەمبەر -صـــلی الله علیه وســـلم- بە فاتیمەی کچی ئەبی حوبەیش ووت: «ئەگەر خوێنی سوڕی مانگانە -حەیز- بێت ئەوا خوێنەکەی ڕەشە ودەناسرێتەوە، ئەگەر ئەوە بوو نوێژ مەکە وئەگەر ئەوەکەی تر بوو -خوێنە سوورەکە بوو- ئەوا دەستنوێژ بگرە ونوێژ بکە؛ -ئەوە خوێنێکە- لە دەمارەوە دەردەچێت» [رواه أبو داود والنسائيّ، وصحّحه ابن حبان والحاكم]. ئەم فەرموودەیە ئەگەرچیش قسـە هەبێت لەسـەر سـەنەدەکەی ومەتنەکەی ؛ زانایان کردەوەیان پێکردووە -ڕەحمەتی خوایان لێبێت-، وا پێشـــنیارکراوە ئەمە باشترە لەوەی ئافرەت بگەڕێتەوە بۆ خووی گشتی ئافرەتان.

حاڵەتی سـێیەم: ئەوەیە سـوڕی مانگانەی دیاریکراو وجیاکاریەکی باشـی نەبێت ئەمیش بەوەی ئیســـتیحـازەکە بەردەوام بێـت لەو کـاتەوەی ســـەرەتـا خوێنی بینیوە وخوێنەکەی لەســـەر یەک ســـیفەت بێت یان ســـیفەتی ناڕوون وتێکەڵ بێت وناکرێت سـوڕی مانگانە بێت، لەم حـــاڵەتەدا ئافرەتەکە بەپێی خووی ئافرەتان کردەوە دەکات

بۆیە ماوەی حەیزەکەی شەش یان حەوت ڕۆژ دەبێت، لەسەرەتای هەموو مانگێکەوە دەستی پێدەکات هەر لەو کاتەوەی خوێنی بینیوە، وڕۆژەکانی تر بە ئیستیحازە دادەنرێن.

نمونە لەسەر ئەمە ئەوەیە کاتێک ئافرەت یەکەم جار خوێن دەبینێت لە ڕۆژی پێنجەمی سەرەتای مانگ وبەردەوام دەبێت بەم شێوەیە بەبێ ئەوەی جیاکاریەکی چاک هەبێت بۆ ناسینەوەی سوڕی مانگانە بە ڕەنگ وشتی تر بۆیە لەم حاڵەتەدا ماوەی حەیزەکەی لە هەموو مانگێک شەش یان حەوت ڕۆژ دەبێت لەڕۆژی پێنجەمی مانگەوە دەستی پێدەکات لەهەموو مانگێک؛ بەهۆی فەرموودەی حەمنەی کچی جەحشەوە -ڕەزای خوای لێبێت- کە دەڵێت: ووتم: ئەی پێغەمبەری خودا بە زۆری -بەتوندی- وبۆ ماوەیەکی درێژ تووشی سوڕی مانگانە دەبم، چی دەڵێی سەبارەت بە ئەمە؟ قەدەغەی لێکردووم لەوەی نوێژ بکەم وڕۆژوو بگرم، فەرمووی: «پێشنیار دەکەم لۆکە بەکاربهێنیت لەسەر دامێنت دایدەنێیت، و خوێنەکە لادەبات»، ووتی: لە ئەوە زیاترە، پێی فەرموو: «ئەمە ئازارێکە لە شەیتانەوە، تووشی سوڕی مانگانە دەبیت شەش یان حەوت ڕۆژ بە پێی زانستی خوای گەورە، پاشان خۆت بشۆ -غوسڵ دەربکە- هەتاوەکو ئەگەر بینیت پاک وخاوێنیت، بیست وسێ یان بیست چوار ڕۆژ نوێژ بکە وڕۆژوو بگرە» [هەتا کۆتایی فەرموودەکە، رواه أحمد وأبو داود والترمذيّ وصحّحه، ونقل عن أحمد أنّه صحّحه، وعن البخاريّ أنّه حسّنه].

وکاتێک -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: «شەش یان حەوت ڕۆژ»، ئەمە بۆ بژاردە پێدان نیە، بەڵکو بەپێی ئیجتیهادە، بۆیە چاوەڕێ دەکات کامیان نزیکترە لە حاڵیەوە لەو ئافرەتانەی وەکو ئەون لە لاشە وتەمەن وپەیوەندی خزمایەتیەوە، وکام خوێن نزیکترە لە خوێنی حەیز، وهەروەها هاوشێوەی ئەم لێکدانەوە وئەگەرانە، بۆیە ئەگەر نزیکتر شەش بوو ئەوا شەش ڕۆژ لە سوڕی مانگانە دەبێت، وئەگەر نزیکتر حەوت بێت ئەوا حەوت ڕۆژ لە حەیز دەبێت.

ئەو حاڵەتانەی لە ئیستیحازە دەچن:

لەوەیە ئافرەت تووشی شتێک بێت ببێتە هۆی ئەوەی تووشی بەربوونی خوێن -نەزیف- بێت لە دامێنیەوە وەکو نەشتەرگەری لە منداڵدان یان هتد، وئەمیش دوو جۆرە:

جۆری یەکەم: بزانێت کە مەحاڵە لەپاش نەشتەرگەریەکە تووشی سوڕی مانگانە بێت وەکو ئەوەی نەشتەرگەریەکە ببێتە هۆی دەرهێنانی منداڵدان بە کاملّی یان داخستنی بەشێوەیەک خوێنی لێوە نەیەتە خوارەوە، ئەم ئافرەتە حوکمەکانی ئیستیحازەی بەسەردا جێبەجێ نابێت، بەڵکو حوکمی وەکو ئەو ئافرەتەیە کە لێڵاو وزەرداو وتەڕی -شێ- دەبینێت لەپاش پاکبوونەوە، بۆیە واز لە نوێژکردن ورۆژووگرتن ناهێنێت ونابێتە هۆی ڕێگر لە جووتبون لەگەڵی وخۆشۆردن لەم خوێنە واجب نیە، بەڵام کاتێک ویستی نوێژ بکات دەبێت خوێنەکە بشوات پێش ئەنجامدانی نوێژەکە، وشتێک ببەستێت بەسەر دامێنیەوە وەکو پارچە پەڕۆیەک یان شتێکی تر بۆئەوەی ڕێگر بێت لە دەرچوونی خوێن، پاشان دەستنوێژ دەگرێت بۆ نوێژکردن وتەنها لەکاتی هاتنی نوێژەکە دەستنوێژ دەگرێت، ئەگەر نوێژەکە کاتی هەبوو وەکو پێنج نوێژە فەرزەکە، ئەگەر نا بۆ نوێژە سونەتەکان هەرکاتێک بیەوێت دەتوانێت دەستنوێژ بگرێت ونوێژ بکات.

جۆری دووەم: ئەگەر نەزانێت ئایا خوێنی سوڕی مانگانەکەی دەوەستێت لەپاش نەشتەرگەریەکە یا نا، لێرەدا حوکمی ئافرەتی ئیستیحازەداری هەیە، ئاماژە بۆ ئەم حاڵەتە فەرموودەکەیە کە پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بە فاتیمەی کچی ئەبی حوبەیشی فەرموو: «ئەوە -خوێنبەربوونی- دەمارە وحەیز نیە، ئەگەر تووشی سوڕی مانگانە بوویت ؛ نوێژ مەکە». کاتێک دەفەرموێت: «ئەگەر تووشی سوڕی مانگانە بوویت»، واتە ئەم حوکمە بۆ ئەو ئافرەتانەیە کە تووشی سوڕی مانگانە دەبن وسەرەتا وکۆتایی هەیە ماوەکەی، بەڵام ئافرەتێک سوڕی مانگانەی نەبێت ئەوا خوێنەکەی خوێنی دەمارە لە هەموو حاڵەتێکدا.

حوکمەکانی ئیستیحازە:

جیاوازیمان زانی لەنێوان خوێنی سوڕی مانگانە وخوێنی ئیستیحازە، هەرکاتێک خوێنی سوڕی مانگانە بێت ئەوا حوکمەکانی سوڕی مانگانەی بەسەردا جێبەجێ دەبێت، وهەرکاتێک خوێنی ئیستیحازە بێت ئەوا حوکمەکانی ئیستیحازەی بەسەردا جێبەجێ دەبێت.

وپێشتر گرنگترین بنچینە وحوکمەکان ڕوونکرایەوە لە حوکمەکانی سوڕی مانگانە.

وسەبارەت بە حوکمەکانی ئیستیحازە ؛ حوکمەکانی وەکو حوکمی پاکبوونەوە وایە، وجیاوازی نیە لە نێوان ئافرەتی ئیسیتیحازەدار وئافرەتی پاک جگە لەم خاڵانە نەبێت:

یەکەم: واجبێتی دەستنوێژگرتن بۆ هەموو نوێژێک، چونکە پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بە فاتیمەی کچی ئەبی حوبەیشی فەرموو: «پاشان دەستنوێژ بگرە بۆ هەموو نوێژێک» [رواه البخاريّ : باب غسل الدم]. مانای ئەوەیە دەستنوێژ ناگرێت بۆ ئەو نوێژانەی بە کاتەوە بەستراوەتەوە مەگەر لەپاش هاتنی کاتی نوێژەکە نەبێت، بەڵام ئەگەر نوێژەکە ماوەیەکی دیاریکراوی نەبێت وەکو نوێژە سونەتەکان ئەوا هەرکاتێک بیەوێت نوێژ بکات لەپێشی دەستنوێژ دەگرێت.

دووەم: ئەگەر بیەوێت دەستنوێژ بگرێت دەبێت پێشتر شوێنەواری خوێنەکە بشوات، وشتێک بە توندی بپێچێت لەسەر دامێنی وەکو لۆیەک بۆئەوەی خوێنەکە بوەستێت؛ چونکە پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بە حەمنەی فەرموو: «پێشنیار دەکەم لۆکە بەکاربهێنیت لەسەر دامێنت دایدەنێیت، و خوێنەکە لادەبات»، ووتی: لە ئەوە زیاترە، پێی فەرموو: «پارچە جلێک -پەڕۆیەک- بەکاربێنە»، ووتی: لە ئەوە زیاترە، فەرمووی: «شتێک بەتوندی ببەستەوە لەنزیک دامێنت -بۆئەوەی ڕێگر بێت لە دەرچوونی خوێن-»، هەتا کۆتایی فەرموودەکە، و لەپاش ئەمە هەرشتێکی تر دەربچێت زیانی نیە ؛ چونکە پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- بە فاتیمەی کچی ئەبی حوبەیشی فەرموو: «نوێژ مەکە لە ڕۆژەکانی سوڕی مانگانە، پاشان خۆت بشۆ ودەستنوێژ بگرە بۆ هەموو نوێژێک، ئەگەرچیش دڵۆپەی خوێن بڕژێتە سەر ڕاخەرەکە» [رواه أحمد وابن ماجه].

سێیەم: جووتبوون، زانایان ناکۆکن سەبارەت بە ڕێگەپێدراوی جووتبوون لەگەڵ ئافرەتی ئیستیحازەدار ئەگەر ترس نەبێت لەوەی سەرەنجامی ناڕەحەتی هەبێت، وڕای

دروست ئەوەیە بەرەهایی ڕێگەپێدراوە ؛ چونکە زۆر ئافرەت زیاتر لە دە ڕۆژ ئیستیحازەدار بوون لەسەردەمی پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- وخوای گەورە وپێغەمبەرەکەی ڕێگریان نەکرد لە جوتبوون لەگەڵیان، بەڵکو کاتێک خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَاعْتَزِلُواْ النِّسَاء فِي الْمَحِيضِ﴾ واتە: ﴿خۆتان بە دوور بگرن لە هاوسەرەکانتان کە لەو حاڵەتەدا بن﴾ [البقرة: ٢٢٢]، ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی واجب نیە دوورکەوتنەوە لێیان -جووت نەبوون لەگەڵیان- لە حاڵەتی تردا ؛ چونکە نوێژکردنی لەکاتی حاڵەتی ئیستیحازەداری ڕێگەپێدراوە، بۆیە حاڵەتەکانی تر حوکمەکەی ئاسانترە وەکو جووتبوون، وپێوان -قیاس- کردنی جووتبوونی لەگەڵ جووتبوون لەگەڵ ئافرەتی حەیزدار ؛ ئەمە هیچ دروست نیە، چونکە تەنانەت ئەوانەیشی دەڵێن جووتبوون لەگەڵ ئافرەتی ئیستیحازەدار حەرامە ؛ ناڵێن هەردوویان وەکو یەکن، وئەم پێوانە ڕاست ودروست نیە چونکە حاڵەتەکان جیاوازن.

****

بەشی شەشەم: زەیستانی وحوکمەکانی

نیفاس -زەیستانی-: خوێنێکە لە منداڵدانی ئافرەتەوە دەردەچێت بەهۆی منداڵبوونەوە، لەکاتی منداڵبووندا یان لە دوای منداڵبوون یان لە پێش منداڵبون بە ڕۆژێک یان دوو ڕۆژ، لەگەڵ گرژبوونەوەی منداڵدان -ئازاریشی لەگەڵدایە-.

وشێخی ئیسلام ئیبن تەیمیە دەڵێت: «ئەوەی دەیبینێت لەسەرەتای گرژبوونی منداڵدان -هەستکردن بەئازار- ئەمە زەیستانیە». ودیاری نەکرد بە دوو یان سێ ڕۆژ، ومەبەستی ئەوەیە: گرژبوون وئازارێکە کە لەپاشی منداڵبوون دێت ئەگەر نا ئەمە زەیستانی نیە، وزانایان ناکۆکن: ئایا سنووری هەیە بۆ کەمترین یان زۆرترین ماوەی بەردەوامبوونی ؟ شێخ تەقی ئەلدین لە ناميلكەيەكدا بەناوی (الأسماء الّتي علّق الشارع الأحكام بها : ل ٣٧) دەڵێت: «وزەیستانی هیچ سنوورێک نیە بۆ کەمترین وزۆرترین ماوەی، بۆیە ئەگەر ئافرەت خوێنی بینی زیاتر لە چل یان پەنجا یان شەست یان حەفتا ڕۆژ وپچڕا ئەوا ئەمە خوێنی زەیستانیە، بەڵام ئەگەر خوێنەکە هەر بەردەوام بێت ونەوەستێت ئەوا ئەمە خوێنێکی پوچەڵە -خوێنی زەیستانی نیە-، بۆیە لەم حاڵەتەدا زۆرترین ماوە چل ڕۆژە بەپێی خووی زۆرینەی ئافرەتان کە لەگێڕانەوەکاندا هاتووە».

دەڵێم- نوسەر-: بەپێی ئەم بنەمایە ئەگەر خوێنی زەیستانی لە چل ڕۆژ زیاتر بوو، وخووی وابوو کە لە پاش ئەم ماوەیە بوەستێت، یان نیشانەکانی نزیکبوونەوەی پچڕانی دەرکەوت ؛ ئەوا چاوەڕێ دەکات هەتاوەکو خوێنەکە نامێنێت ودەپچڕێت ، ئەگەر نا خۆی دەشوات لەپاش چل ڕۆژ ؛ چونکە بەپێی زۆرینەیە، مەگەر لەپاشی ڕاستەوخۆ تووشی سوڕی مانگانە بێت بۆیە دادەنیشێت هەتاوەکو ئەم حەیزەیش تەواو دەبێت، ئەگەر حەیزەکە نەما پێویستە لەپاشی ماوەیەکی دیاریکراو -عادەیەک- دابنێت بەپێی ئەوە کار بکات لەداهاتوودا، بەڵام ئەگەر خوێنەکە هەر بەردەوام بوو ئەوا لەم حاڵەتەدا ئیستیحازەدارە، دەگەڕێتەوە بۆ سەر حوکمەکانی ئیستیحازەی پێشوو، وئەگەر بە پچڕانی خوێنەکە ؛ پاک بوویەوە ئەوا تەواو پاکبووەتەوە ئەگەرچیش لەپێش چل ڕۆژ بێت، بۆیە خۆی دەشوات ودەستنوێژ دەگرێت ونوێژە دەکات وڕۆژوو دەگرێت ومێردەکەی لەگەڵی جووت دەبێت، مەگەر پچڕانەکە لە ماوەی ڕۆژێک کەمتر بێت؛ لەم حاڵەتەدا هیچ حوکمێک بەسەریدا نادرێت، ئەمە ڕای دانەری (المغني)یە.

ئەو کاتە جێگیر دەبێت کە خوێنی زەیستانیە ئەگەر کۆرپەلە بووەکەی ؛ ڕوون بێت کە شێوەی مرۆڤە، بەڵام ئەگەر زۆر بچووک و ڕوون نیە شێوەی مرۆڤە ئەوا ئەمە خوێنی زەیستانی نیە، بەڵکو خوێنی دەمارە، بۆیە حوکمی ئافرەتی ئیستیحازەداری هەیە، وکەمترین ماوە بۆئەوەی شێوەی مرۆڤ ڕوون بێتەوە لەسەر کۆرپەلە ؛ هەشتا ڕۆژە لەسەرەتای سکپڕبوونەوە، وزۆرترین ماوە نەوەد ڕۆژە.

ئەلمەجد ئیبن تەیمە دەڵێت: (دەبێت گوێ نەدات بەو خوێنەی کە یەک ڕۆژ دێت و گرژبوونی منداڵدانی -ئازاری- لەگەڵدایە -پێش منداڵبوون- [نابێت بەهۆی ئەمەوە واز لە نوێژکردن وڕۆژووگرتن بهێنێت]، بەڵام ئەگەر لەپاش منداڵبوون خوێنەکەی بینی نابێت نوێژ بکات وڕۆژوو بگرێت، پاشان ئەگەر بابەتەکە ڕوون بوویەوە لەپاش منداڵبوون کە بەپێچەوانەی ئەوەیە کە دیارە دەبێت حاڵی خۆی چاک بکات لەڕوانگەی نوێژکردن وڕۆژووگرتنەوە، وئەگەر بابەتەکە ڕوون نەبوویەوە ئەوا لەسەر حوکمی ئاشکرا ودیار بەردەوام دەبێت ودووبارەیان ناکاتەوە). [لە ئەوەوە گێڕاویەتیەوە لە : شرح الإقناع]

حوكمەكانى زەيستانى -نيفاس-:

حوكمەكانى زەيستانى هەروەكو حوكمەكانى سوڕى مانگانە -حەيز- وايە، جگە لەم خاڵانە نەبێت:

يەكەم: ماوەى چاوەڕوانى -عيدە- حسێب كردنى دەبەسترێتەوە بە تەڵاقدان نەک بەماوەى زەيستانى؛ چونكە ئەگەر تەڵاقەكە لەپێش منداڵبوونەكە بێت ئەوا ماوەى چاوەڕوانيەكە تەواو دەبێت بەبوونى منداڵەكە نەک بە دەستپێكردنى زەيستانى، وئەگەر تەڵاقدانەكە لەپاش منداڵبوونەكە بێت ئەوا چاوەڕێ دەكات هەتاوەكو سوڕى مانگانەكەى دەگەڕێتەوە بۆ بارى ئاسايى.

دووەم: ماوەى -ئيلائـ:إيلاء- ؛ ماوەى سوڕى مانگانە دەيگرێتەوە، بەپێچەوانەى ماوەى زەيستانى نايگرێتەوە.

وئيلائـ : بريتيە لەوەى پياو سوێند بخوات لەسەر وازهێنان لە جووتبون لەگەڵ خێزانەكەى هەتاهەتايە يان بۆ ماوەيەک زياتر لە چوار مانگ، ئەگەر سوێندى خوارد وپاشان ئافرەتەكە داواى جووتبونى لێكرد، دەبێت ماوەى چوار مانگى پێبدرێت لەو كاتەوەى سوێندى خواردووە، ئەگەر ماوەكە تەواو بوو ؛ ناچار دەبێت بەوەى جووت بێت لەگەڵى يان لێى جيا بێتەوە بەداواكارى ئافرەتەكە، ئەگەر لەم ماوەيەدا ئافرەت لە زەيستانيدا بێت بۆ مێردەكەى حسێب ناكرێت، وچوار مانگى بۆ سەر زياد دەكرێت، بەپێچەوانەى سوڕى مانگانەوە كە ماوەكە بۆ مێردەكە حسێب دەكرێت.

سێيەم: باڵغ بوون: بەدەستپێكردنى سوڕى مانگانە ڕوودەدات نەک بە زەيستانى، چونكە ناكرێت ئافرەت تووشى زەيستانى بێت هەتاوەكو خوێنى سوڕى مانگانەى لێوە دەردەچێت، بۆيە بەم خوێن دەرچوونە باڵغ بووە كە پێش سكپڕبوون دەكەوێت.

چوارەم: خوێنى سوڕى مانگانە ئەگەر بپچڕێت پاشان بگەڕێتەوە زۆرجار خوێنى سوڕى مانگانەيە بەدڵنياييەوە، بۆ نمونە ئەگەر سوڕى مانگانەكەى هەشت ڕۆژ بێت، وخوێن ببينێت چوار ڕۆژ، پاشان دوو ڕۆژ بپچڕێت، پاشان لە ڕۆژى حەوتەم وهەشتەم بگەڕێتەوە، ئەوا ئەم خوێنە گەڕاوەيە سوڕى مانگانەيە بەدڵنياييەوە وحوكمەكانى حەيزى بەسەردا جێبەجێ دەبێت، وسەبارەت بە خوێنى زەيستانى ئەگەر پێش چل ڕۆژ بپچڕێت پاشان بگەڕێتەوە ئەمە جێى گومانە ؛ بۆيە واجبە لەسەرى نوێژى فەرز بكات وڕۆژووى فەرز بگرێت لەكاتەكانى خۆياندا، وحەرامە لەسەرى ئەو شتانەى حەرامە لەسەر ئافرەتى

حەیزدار جگە لە واجبەکان نەبێت، وپاش پاکبوونەوەی واجبە لەسەری قەزای بکاتەوە ئەو شتانەی لەدەستی چووە لەم خوێنەدا هەروەکو چۆن واجبە لەسەر ئافرەتی حەیزدار، ئەمە بەناوبانگترین ڕایە لەلای فەقیهە حەنبەلیەکان.

ڕای دروست ئەوەیە: ئەگەر خوێن بەردەوام بێت لە ماوەی زەیستانی ؛ ئەوە خوێنی زەیستانیە، ئەگەر نا خوێنی سوڕی مانگانەیە مەگەر بەردەوام بێت لەگەڵی لەم حاڵەتەدا خوێنی ئیستیحازەیە.

ئەمە نزیکە لەوەی کە دانەری (المغني) گێڕاویەتیەوە لە ئیمام مالیکەوە -ڕەحمەتی خوای لێبێت-، کە دەڵێت: مالیک وتوویەتی: «ئەگەر خوێنی بینی لە پاش دوو یان سێ ڕۆژ -لەپاش پچڕانی- ئەوا ئەمە خوێنی زەیستانیە ئەگەر نا خوێنی حەیزە»، ئەمیش بژاردەی شێخی ئیسلام ئیبن تەیمیەیە -ڕەحمەتی خوای لێبێت-.

وبەپێی واقیع، هیچ شتێک سەبارەت بە خوێنەکان جێی گومان نیە، بەڵام گومان شتێکی ڕێژەییە کە خەڵکی تێیدا ناکۆکن بەپێی زانست وتێگەیشتنیان، وقورئان وسونەت ڕوونکردنەوەی هەموو شتێکیان تێدایە، وخوای گەورە -سبحانە وتعالی- واجبی نەکردووە لەسەر هیچ یەکێک کە دوو جار ڕۆژووی ڕۆژێک بگرێتەوە، یان دوو جار تەواف بکاتەوە، مەگەر لە یەکەمیاندا کەموکورتی هەبێت وتەنها بە قەزاکردنەوەی باش دەبێت، سەبارەت بە کردەوەی بەندە هێندەی توانایەتی لەوەی پێی سپێردراوە لە تەکلیفە شەرعیەکان ؛ ئەگەر شتێک بەدەر لەتوانای بێت ئەوا هیچ شتێکی لەسەر نیە، چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لا يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا﴾ واتە: ﴿خوای گەورە ئەرک ناخاتە سەر هیچ کەسێک مەگەر بە قەدەر توانایی خۆی نەبێت﴾ [البقرة:٢٨٦]، وپەروەردگار دەفەرموێت: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ واتە: ﴿کەوابوو هەتا دەتوانن بەتەقوا و خواناس بن﴾ [التغابن:١٦].

جیاوازی پێنجەم لەنێوان سوڕی مانگانە وزەیستانی: لە سوڕی مانگانە ئەگەر پاک بوویەوە لەپێش ماوەی دیاریکراوی خۆی ؛ ڕێگەپێدراوە مێردەکەی لەگەڵی جوت بێت، بەڵام لە زەیستانیدا ئەگەر پاک بوویەوە پێش چل ڕۆژ مەکروهە مێردەکەی لەگەڵی جووت بێت بەپێی بەناوبانگترین ڕا لە مەزهەبەدا، وڕای دروست ئەوەیە مەکروهیەتی تێدا نیە، وئەمیش قسەی زۆرینەی زانایانە؛ چونکە مەکروهیەت حوکمێکی شەرعی ودەبێت بەڵگەیەکی شەرعی لەگەڵدا بێت. ولەم مەسەلەیەدا هیچ شتێک نیە جگە لەوەی ئیمام ئەحمەد گێڕاویەتیەوە لە عوسمانی کوڕی ئەبی عاس کە خێزانەکەی هات

بۆ لای، ئەویش (عوسمان) ووتی: لێم نزیک مەبەرەوە. وئەمە مانای ئەوە نییە کە مەکروهە؛ چونکە لەوەیە ڕوانگەی ئیحتیات وترسەوە بێت کە دڵنیا نیە لەوەی پاکبووەتەوە، یان خوێن بجوڵێت بەهۆی جوتبوونەوە، یان بەهۆی هۆکاری تر، وخوای گەورە زاناترە.

****

بەشی حەوتەم: بەکارهێنانی ئەو شتانەی دەبنە ڕێگر لەتووشبون بە سوڕی مانگانە یان هێنانی، وبەکارهێنانی ئەو شتانەی دەبنە هۆی ڕێگر لە منداڵبوون یان لەباربردنی منداڵ

ڕێگەپێدراوە ئافرەت ئەو شتانە بەکاربهێنێت کە دەبنە ڕێگر لە هاتنی سووڕی مانگانە بە دوو مەرج:

یەکەم: دەبێت مەترسی هیچ زیانێکی بۆ نەبێت، ئەگەر زیانی تێدا بێت بۆ ئافرەتەکە ئەوا ڕێگەپێدراو نیە؛ چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلاَ تُلْقُواْ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ واتە: ﴿خۆتان بەرەو تیاچوون مەبەن﴾ [البقرة:١٩٥]، وهەروەها دەفەرموێت: ﴿وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ واتە: ﴿خۆتان مەکوژن و (یەکتر بەناحەق مەکوژن، کاتێک بێزاریی و بێتاقەتی ڕووتان تێدەکات یان تووشی زیانێک دەبن)، بەڕاستی خوا میهرەبانە پێتان﴾ [النساء:٢٩].

دووەم: دەبێت بەکارهێنانیان لەپاش ئیزن وەرگرتن بێت لە مێردەکەی ئەگەر بەکارهێنانەکە پەیوەندی بە مێرەکەوە هەبێت وەکو ئەوەی لەماوەی چاوەڕوانیدا بێت کە پیاوەکە واجبە لەسەری خەرجیەکانی بۆ دابین بکات، ئەویش ئەو شتانە بەکاردەهێنێت کە ڕێگر دەبێت لە سوڕی مانگانە بۆئەوەی ماوەکە زیاتر بێت وخەرجی زیاتر بکات ؛ ئەم بەکارهێنانە ڕێگەپێدراو نییە بۆ ڕێگرتن لەسوڕی مانگانە مەگەر پاش ئیزنی مێردەکە، وهەروەها کە سەلمێنرا ئەمە دەبێتە هۆی ڕێگرتن لە سکپڕبوون دەبێت بەهەمان شێوە ئیزن لە مێردەکە وەربگرێت، وئەگەر جێگیر بوو کە ڕێگەپێدراوە بەڵام باشتر وایە بەکارنەهێنرێت مەگەر بەهۆی پێویستیەکی زۆرەوە ؛ چونکە وازهێنان لەشتەکان لەسەر سروشتی خۆیان باشترە بۆ سەلامەتی وتەندروست باشی.

بەڵام سەبارەت بە بەکارهێنانی ئەو شتانەی دەبنە هۆی هێنانی -چالاککردنی- سوڕی مانگانە ؛ ڕێگەپێدراوە بە دوو مەرج:

یەکەم: نەبێتە هۆی خۆ دەربازکردن لە جێبەجێکردنی واجب، وەکو ئەوەی لە نزیک ڕەمەزان بەکاریبهێنێت، بۆئەوەی ڕۆژوو نەگرێت ونوێژ نەکات وبەو شێوەیە.

دووەم: بە ئیزنی مێردەکەی بێت ؛ چونکە سوڕی مانگانە دەبێتە هۆی بێبەشبوون لە چێژوەرگرتنی کامڵ، بۆیە بەکارهێنانی شتێک ڕێگەپێدراو نییە کە ببێتە هۆی بێبەشکردنی لە مافەکانی مەگەر پاش ئیزنی خۆی، وئەگەر تەڵاقدراو بێت، بەکارهێنانی دەبێتە هۆی پەلەکردن لەوەی مێرد دەست لە مافەکانی هەڵبگرێت بۆئەوەی بیگەڕێنێتەوە، کاتێک تەڵاقەکە ئەگەری هەڵوەشاندنەوەی تێدا بێت.

وسەبارەت بە بەکارهێنانی ئەو شتانەی دەبنە ڕێگر لەپێش سکپڕبوون ئەمە دوو جۆرە:

یەکەم: ئەوەی دەبێتە هۆی ڕێگرییەکی هەمیشەیی ئەمە ڕێگەپێدراو نییە چونکە دەبێتە هۆی نەمانی نەوە، وئەمیش پێچەوانەی مەبەستی شەریعەتە لە زۆربوونی ئومەتی ئیسلام؛ هیچ دڵنیا نیە لەوەی هەموو منداڵەکانی بمرن وبە بێوەژنی بەتەنها بمێنێتەوە بێ منداڵ.

دووەم: بەشێوەیەکی کاتی ڕێگر بێت لەسکپڕبوون، وەکو ئەوەی زۆر سکی بێت، وئەمە ببێتە هۆی زۆر نارەحەت کردنی، بۆیە دەیەوێت سکپڕبوونی ڕێک بخات وەکو ئەوەی دوو ساڵ جارێک منداڵی ببێت یان هاوشێوەی ئەمە، ئەمە ڕێگەپێدراوە، بەمەرجێک لەپاش ڕوخسەتی مێردەکەی بێت، وهیچ زیانێکی بۆی نەبێت، وبەڵگەش لەسەر ئەمە هاوەڵان عەزلیان دەکرد لەسەردەمی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بۆئەوەی خێزانەکانیان سکیان نەبێت، نەهیان لێنەکرا لەم کارە، وعەزل بریتیە لەوەی لەکاتی دەرچوونی مەنیەکە لە دەرەوەی ئەندامی زاوزێی خێزانەکەی فڕێی بدات.

سەبارەت بە بەکارهێنانی ئەو شتانەی دەبنە هۆی لەباربردنی کۆرپەلە ، ئەمیش لەسەر دوو جۆرە:

یەکەم: مەبەستی لەباربردنی بۆ لەناوبردنی بێت، ئەمە ئەگەر لەپاش ئەوە بێت کە ڕۆح کراوە بەبەری؛ حەرامە، بەبێ گومان ؛ چونکە کوشتنی نەفسێکە کە خوا حەرامی کردووە کوشتنی، وکوشتنی ئەم نەفسە حەرامە بەپێی قورئان وسونەت ویەکدەنگی زانایان، وئەگەر لەپێش ڕۆح بەبەردا کردنی بێت ؛ زانایان ناکۆکن سەبارەت بە ڕێگەپێدانی،

تێیاندایە قەدەغەی کردووە، وتێیاندایە دەڵێت: ڕێگەپێدراوە ئەگەر نەبووبێت بە عەلەقەیەک -پارچە خوێنێکی هەڵواسراو-، واتا ئەگەر چل ڕۆژ بەسەر دروستکردنیدا تێپەڕ نەبووبێت، وتێیاندایە دەڵێت: ڕێگەپێدراوە ئەگەر شێوەی مرۆڤ بوونی تێدا نەبێت.

وباشتر وایە لەباری نەبات مەگەر بەهۆی پێویستیەکی زۆرەوە وەکو ئەوەی نەخۆش بێت ونەتوانێت ئارام بگرێت لەسەر ئەم سکە یان هاوشێوەی ئەم حاڵەتە، لەم حاڵەتەدا ڕێگەپێدراوە، بەڵام ئەگەر ماوەیەک بەسەر سکەکەی تێپەڕبوو کە ڕوونە شێوەی مرۆڤی پێوە دیارە؛ ئەوا لەم حاڵەتەدا قەدەغەکراوە، وخودا زاناترە.

دووەم: مەبەستی لەناوبردنی نەبێـت بەڵکو مەبەستی لە لەباربردنی -لە سک دەرکردنی- کۆرپەلەکە بۆئەوە بێت زوو منداڵەکەی ببێت وماوەی سکپڕبوونەکەی کۆتایی بێت ؛ ئەمە ڕێگەپێدراوە، بەمەرجێک زیانی بۆ دایکەکە وکۆرپەلەکە نەبێت، وکارەکە پێویستی بە نەشتەرگەری نەبێت، ئەگەر پێویستی بە نەشتەرگەری هەبێت ئەمە لەسەر چوار حاڵەتە:

یەکەم: دایک وکۆرپەلەکە زیندوو بن، لەم حاڵەتەدا نەشتەرگەری ڕێگەپێدراو نییە مەگەر بەهۆی پێویستیەکی زۆرەوە، وەکو ئەوەی منداڵبوونەکەی ناڕەحەت بێت وپێویستی بە نەشتەرگەری هەبێت، چونکە لاشە ئەمانەتە لای بەندە، بۆیە ناتوانێت بەشێوەیەک هەڵسوکەوتی پێوە بکات کە زیانێکی گەورەی تێدا بێت مەگەر بەهۆی پێویستیەکی زۆرەوە؛ چونکە لەوەیە پێی وابێت بەهۆی نەشتەرگەری تووشی زیان نابێت بەڵام هەر تووشی دەبێت.

دووەم: ئەگەر دایکەکە وکۆرپەلەکە مردوو بن، لەم حاڵەتەدا نەشتەرگەری ڕێگەپێدراو نییە بۆ دەرهێنانی چونکە هیچ سوودێکی نیە.

سێیەم: دایکەکە زیندوو بێت وکۆرپەلەکە مردوو بێت، لەم حاڵەتەدا نەشتەرگەری ڕێگەپێدراوە بۆ دەرهێنانی کۆرپەلەکە، مەگەر مەترسی زیانێک هەبێت بۆ سەر ئافرەتەکە ؛ چونکە وادیارە -وخودا زاناترە- کە کۆرپەلە ئەگەر بمرێت لە سکی دایکیدا ئەوا دەرناکرێت مەگەر بە نەشتەرگەری نەبێت، بۆیە مانەوەی لە سکی دایکی دەبێتە هۆی ڕێگرتن لە منداڵبوون لە داهاتوودا، وناڕەحەتیە لەسەر ئافرەتەکە، ولەوەیە ڕۆژانێکی زیاتر بمێنێتەوە بەبێ ئەوەی هاوسەری هەبێت ئەگەر لە ماوەی چاوەڕوانیدا بێت پاش ئەوەی مێردی پێشووی تەڵاقی دا.

چوارەم: ئەگەر دایکەکە مردوو بێت وکۆرپەلەکە زیندوو بێـت، ئەگەر هیوا نەبێت بەوەی کۆرپەلەکە زیندووە ئەوا نەشتەرگەریەکە ڕێگەپێدراو نیە.

ئەگەر هیوا هەبێت بەوەی زیندووە، وکە هەندێک بەشی لاشەی دەرچوو بێت ئەوا بەشێکی تری لاشەی دایکەکە دەبڕدرێت بۆ دەرکردنی، وئەگەر هیچ بەشێکی لاشەی کۆرپەلەکە دەرنەچوو بێت ، زانایانمان -ڕەحمەتی خوایان لێبێت- دەڵێن: سکی دایکەکە نابڕن بۆئەوەی کۆرپەلەکە دەربکەن؛ چونکە ئەمە شێواندنی لاشەی مردووە، وڕای دروست ئەوەیە سکی دایکەکە ببڕدرێت ئەگەر هیچ ڕێگایەک نەبێت بۆ دەرهێنانی کۆرپەلەکە مەگەر بەم ڕێگایە. وئەمە بژاردەی ئیبن هوبەیرەیە لە (الإنصاف) دەڵێت: وباشتر وایە ئەمە بکرێت.

دەڵێم: بەتایبەت لەم کاتەی ئێستادا، چونکە کردنی نەشتەرگەری نابێتە هۆی شێواندنی لاشە؛ چونکە سکی ئافرەتەکە دەبڕدرێت پاشان تیمار دەکرێتەوە، وپاراستنی زیندوو لەپێشەوەی پاراستنی مردووە ؛ وڕزگارکردنی ڕۆح لە تیاچوون واجبە، وکۆرپەلەی سکی دایک مرۆڤە وپارێزراوە ومافی خۆی هەیە، بۆیە واجبە ڕزگار بکرێت، وخودا زاناترە.

ئاگادارکردنەوە: لەو حاڵەتانەی کە ڕێگەپێدراوە کۆرپەلە لەبار ببرێت دەبێت لەپاش ئیزنی مێردەکەی بێت.

لێرەدا تەواو بوو ئەوەی ویستمان بینووسین لەم بابەتە گرنگەدا، وجەختمان کردەوە لەسەر پوختکردنەوەی بنچینەی مەسەلەکان وڕێکخستنیان وبەشەکانیان وئەوەی ڕوودەدات لای ئافرەتان زۆر زۆرە وەکو دەریا سنووری نیە، بەڵام کەسی چاوڕۆشن دەتوانێت لق وبەشەکان بگەڕێنێتەوە بۆ سەر بنچینەکان وبابەت وڕێکخستە گشتیەکان، وشتەکان بە هاونمونەکانیان دەپێوێت.

ودەبێت موفتی -فتوادەر- بزانێت کە ئەو نێوەندە لەنێوان الله وخوڵقێنراوەکانی لە گەیاندنی ئەوەی پەیامبەرانی پێی هاتوون، وڕوونکردنەوەیان بۆ خەڵکی، وئەو بەرپرسیارە لەوەی لە قورئان وسونەتدا هاتوون، چونکە هەردوویان دوو سەرچاوەن کە ئەرکە لەسەر بەندەکان تێیان بگەن، وکردەوەیان پێبکەن، وهەرشتێک پێچەوانەی قورئان وسونەت بێت ؛ هەڵەیە، و واجبە خاوەنی ڕەدی بدرێتەوە، ونابێت کردەوە بە قسەکەی بکرێت، وئەگەر لەوانە بێت کە ئیجتیهادی کردووە ئەوا پاداشت دەدرێتەوە

لەسەر كۆششكردنی بۆ پێكانی هەق، بەڵام نابێت بۆ كەسێكی زانا ئەم بۆچوونە قبوڵ بكات وشوێنی بكەوێت ئەگەر بزانێت هەڵەیە.

واجبە لەسەر موفتی نیەتی بەدڵسۆزی بۆ خوای گەورە بێت -سبحانە وتعالی-، وداوای یارمەتی و بەهاناوە هاتن تەنها لە ئەو بكات لە هەرشتێك تووشی دەبێت، وداوای دامەزراندن وجێگیربوون وسەركەوتن تەنها لە ئەو بكات.

واجبە بەسەرەكی گرنگی بدات بەوەی لە قورئان وسونەتدا هاتووە، ودەخوێنێتەوە ودەگەڕێت لەنێو قسەی زانایان بۆ تێگەیشتن لە دەقەكان.

زۆر مەسەلە هەیە، كە مرۆڤ بەدوایدا دەگەڕێت لەنێو قسەی زانایان هێندەی بتوانێت، بەڵام شتێك نادۆزێتەوە جێی دڵنیایی بێت، ولەوەیە باسكردنیشی هەر نەدۆزێتەوە،بەڵام ئەگەر بگەڕێتەوە بۆ قورئان وسونەت ئەوا حوكمەكەی بۆ ڕوون دەبێتەوە بەنزیكی وئاشكرایی، وئەمیش بەپێی دڵسۆزی وزانست وتێگەیشتنی.

واجبە لەسەر موفتی لەكاتی نارِوونی لەسەرخۆ بێت وپەلە نەكات لە حوكمدان، چەند حوكمدان هەیە كە پەلەی تێدا كرا پاش ماوەی نزیك ڕوون بوویەوە كە هەڵەی كردووە، بۆیە پەشیمان دەبێتەوە لەسەر ئەم قسەیە، ولەوەیە نەتوانێت ئەوەی فتوای لەسەری داوە قەرەبووی بكاتەوە!

ئەگەر خەڵكی بزانن موفتی لەسەرخۆیە وجێگیرە وئەوا متمانەیان بە قسەكانی هەیە وبەهەند وەریدەگرن، وئەگەر ببینن بەپەلەیە، وئەوەی پەلە دەكات زۆر هەڵە دەكات، ئەوا متمانەی نابێت لەلایان لەو شتانەی فەتوای لەسەر دەدات، بۆیە بەم پەلە وهەڵە كردنەی خۆی وخەڵكانێكی زۆری بێبەشكرد لە زانست وپێكانی هەق.

داواكارین خوای گەورە هیدایەتی ئێمە وبرایانی مســـوڵمانمان بدات بۆ ڕێبازی ڕاست، وبمانپارێزێت لە كەوتن وتیاچوون بەپاراستنی خۆی، ئەو سەخی وبەخشندەیە، وصلّى الله وسلّم على نبيّنا محمدٍ، وعلى آلـــه وصحبـــه أجمعين، والحمد لله الذي بنعمته تتمّ الصالحات.

بە پێنووسی هەژار بۆ لای پەروەردگار

موحەمەد ساڵح ئەلعوسەیمین

لە چێشتەنگاوی ڕۆژی جومعە ، ١٤ شەعبان ١٣٩٥ ك

پێڕست

(كليك لەسەر سەرەبابەتەكە بكە بۆئەوەى بچيتە سەر بابەتە لە لاپەڕەكەى خۆيدا)

بەشى يەكەم :ماناى سوڕى مانگانە -حەيز- وحيكمەتى. ٥

بەشى دووەم :كات وماوەى سوڕى مانگانە..٦

بەشى سێيەم :گۆڕانكارى نا نائاسايى لە سوڕى مانگانە. ١٢

بەشى چوارەم :حوكمەكانى سوڕى مانگانە -حەيز-..١٦

بەشى پێنجەم :ئيستيحازە وحوكمەكانى...٢٨

بەشى شەشەم :زەيستانى وحوكمەكانى...٣٣

بەشى حەوتەم :بەكارهێنانى ئەو شتانەى دەبنە ڕێگر لەتووشبون بە سوڕى مانگانە يان هێنانى، وبەكارهێنانى ئەو شتانەى دەبنە هۆى ڕێگر لە منداڵبوون يان لەباربردنى منداڵ ٣٧

موسوعة المصطلحات الإسلامية
TerminologyEnc.com
موسوعة تضم ترجمات المصطلحات
الإسلامية وشروحها بعدة لغات

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com
موسوعة تضم ترجمات للأحاديث
النبوية وشروحها بعدة لغات

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com
موسوعة تضم تفاسير وتراجم
موثوقة لمعاني القرآن الكريم

IslamHouse.com
مرجعية مجانية إلكترونية
موثوقة للتعريف بالإسلام

منتقى
المحتوى الإسلامي
موسوعة تضم المنتقى من
المحتوى الإسلامي باللغات

ننشر الإسلام بأكثر من 100 لغة

جمعية خدمة المحتوى
الإسلامي باللغات

جمعية الدعوة
وتوعية الجاليات بالربوة
Rabwah